№ 100 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 12 ՄԱՅԻՍԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 12 ՄԱՅԻՍԻ № 100

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ, 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն ժամ
Յայտարարութիւնների համար վճարում իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տելեֆօն № 253

ՄՇԱԿ

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

Յայտարարութիւնների համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.: Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль" и К° ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում:
ԱԶԱՏ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՄԱՅԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 7 ՌՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 ղրուշ:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նախ. հին հասցէն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամականիշով):

ԲԺԻՇԿ
Զ. Ա. ԹԱՌՈՒՄԵԱՆՑ
Մայիսի 1-ից ընդունում է հիւանդներ
ՄԵԾ-ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱՅՈՒՄ.
Ամարանոց ուսուցիչ Մ. Ալեքսեանցի:
(չ.ու.կ.) (առ.) 484. 10—5

ԱՆՈՐՈՇՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

«Մշակի» երէկվայ համարում մենք զետեղեցինք մի յօդուած, որի մէջ հարց էր տրված մեր թեմական դպրոցաւարտների համալսարան մտնելու մասին:

Յօդուածագիրը ցանկութիւն է յայտնում, որ այդ դպրոցաւարտների համար փակված չը լինեն գիտութեան տաճարները, և նրանք կարողանան մտնել բարձրագոյն դպրոցներ շարունակելու իրանց ուսումը:

Եւ նա հաւատացած է, որ եթէ թեմական հոգաբարձութիւնները հոգ տարած լինէին ծանօթացնելու համալսարանական վարչութիւնները թեմական դպրոցների ուսման ծրագիրների հետ, յարգված կը լինէր նաև նրանց միջնորդութիւնը ընդունելու դպրոցի սաներին բարձրագոյն դպրոցներում:

Յօդուածագրի յարուցած խնդիրը մեր իրականութեան մէջ յաճախ է շօշափվել. շատ դպրոցաւարտներ փորձել են բաղխել այս ու այն բարձրագոյն դպրոցի դռները, և նրանցից մի քանիսը հասել են իրանց նպատակին և աւարտելով իրանց ուսումը բարձրագոյն դպրոցում՝ մտել կեանքի ասպարէզը: Բայց պէտք է խոստովանել, որ այդ հարցը դպրոցական վարչութիւնների կամ Էջմիածնի կողմից չէ ճանաչվել իբրև հերթական մի հարց և առանձին քննութեան և ուսումնասիրութեան առարկայ չէ եղել:

Ինչո՞ւ. ի՞նչ է պատճառը:

Պատճառը մէկը չէ. այլ մի քանի:

Մենք կանգ կառնենք էականների վրա:

Անհրաժեշտ պէտք է նկատել, որ մեր թեմական դպրոցների կրթական-իրաւական դիրքը մինչև այժմ չէ վերածված բոլորովին որոշ ձևակերպութեան: Թեմական դպրոցը գոյութիւն ունի իրապէս. Նրա գոյութեան իրաւունքը ճանաչված է օրէնսդրութեամբ: Նրա անտեսական կառավարութեան եղանակը օրինականացված է ժամանակաւոր կանոններով: Բայց կրթական, մանկավարժական, ակադեմիական նրա դրութիւնը իրաւական տեսակէտով դեռ ևս գտնվում է անորոշութեան մէջ:

Ճիշդ է, թեմական դպրոցները ունեն իրանց կանօնադրութիւնները, և, օրինակ, Ներսիսեան դպրոցի կանօնադրութիւնը իր ժամանակին ուղարկված է կովկասեան Նախկին փոխարքային ի տեղեկութիւն, ճիշդ է, որ տասնեակ տարիներ շարունակ գոյութիւն ունենալով գործնական կեանքի մէջ այդ դպրոցները ունեն որոշ իրական իրաւունքներ, բայց և այնպէս այդ կանօնադրութիւնները չեն համարվում ունեցող օրինական ոյժ, պաշտօնական բնաւորութիւն:

Այդ մէկ:

Միւս կողմից՝ ինքը թեմական դպրոցը ժամանակի ընթացքում պահանջ է զգացել բարեփոխութիւնների ներմուծման և իր ծրագրի վերաքննութեան: Թեմական դպրոցի ասորին դասարաններ ունենալու խնդիրը շատ անգամ զբաղեցրել է հոգաբարձութիւններին և յաճախ խնդիր է ծագել նրանց լինել չը լինելու մասին: Իսկ այդ խնդրի լուծումն էլ կախված է եղել մասամբ ծխական դպրոցների լինել չը լինելու և նրանց ծրագրական էութիւնից: Այնուհետև խնդիրներ են ծագել թեմական դպրոցներում մասնագիտական բաժիններ բանալու մասին, օրինակ մանկավարժական, գրականպատմական և այլն:

Եւ որովհետև ծրագրական այդ խնդիրները դեռ լուծված չէին, անշուշտ խօսք էլ չէր կարող լինել հաստատ ծրագրի մասին:

Չը պէտք է մոռանալ և այն կարևոր հանգամանքը, որ թեմական դպրոցները, բացի միջնակարգ լինելուց, ունեն որոշ կոչում՝ տալու ամբողջացած ուսում, պատրաստելու իրանց սաներին ուսուցչական կոչման համար:

Ժամանակն է սակայն դուրս գալու անորոշ վիճակից: Եւ մեր հոգաբարձութիւններն ու կրթական հաստատութիւնները պէտք է զբաղվեն թեմական դպրոցների ուսումնական ծրագրի վերջնական մշակման ձևակերպութեան գործով և լուծում տալով բազմաթիւ էական խնդիրների՝ լուծում տան նաև այն խնդրին, որ դրել էր մեր յօդուածագիրը:

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ, 10 մայիսի

Հոկտեմբերեանների ֆրակցիայի բիւրօն մշակեց անգլիական պարլամենտի անդամների ֆինլանդական հարցի առիթով ուղարկած յուշագրին պատասխանելու բնագիրը, որի մէջ ֆրակցիայի անունից մատնանշվում է, որ ռուսական պետական կեանքի օրէնսդրական հարցերի քննութեան և լուծման ժամանակ ժողովրդական ներկայացուցիչները պատասխանատու են բացառապէս ռուս ժողովրդի առաջ. ժողովրդական ներկայացուցիչների խղճմտանքը կը թելադրէ նրանց իրանց պարտականութիւնը ռուսական այդ բացառիկ հարցի լուծման ժամանակ:

Չը նայած երկու ազգերը միացնող բարեկամութեան ամենաանկեղծ զգացմունքին՝ Դումայի անդամները կարծում են, որ միջազգային յարաբերութիւնների էութեան պէտք է միանգամայն անկանոն համարէ ուրիշ պետութիւնների քաղաքացիների միջամտութիւնը ռուսական ներքին պետական գործերի մէջ: (Հ. Գ.)

—

Լօնդօն, 10 մայիսի

Գէորգ Թագաւորի գահակալութեան առիթով ծովակալութիւնը ազատութիւն տուեց երեք ամսով զանազան յանցանքների համար բանտարկված նաւաստիներին:

Մեկնեց Վիլհէլմ կայսրը: Կայարանում ճանապարհ դրեց Թագաւորը, որի միաս բարևը սրտագին բնաւորութիւն էր կրում: Կայարան եկան լօրդերը և շատ պաշտօնական անձեր: (Հ. Գ.)

—

Կոպէնհագէն, 10 մայիսի

Մինիստրների խորհրդակցութեան ժամանակ մինիստր-նախագահը լիազօրութիւն ստացաւ Թագաւորին ներկայացնել սրա Լօնդօնից վերադառնալուց անմիջապէս ամբողջ կաբինէտի հրաժարականը: (Հ. Գ.)

—

Նիւ-Եօրկ, 10 մայիսի

«Վէնուս» նաւը ջրասոյզ արեց «Օմօտեպէ» ապտամբ նաւին: Զոհերի թիւը 100 է: (Հ. Գ.)

—

Պարիզ, 10 մայիսի

Հաւասը հաղորդում է, որ անցեալ տարվայ վերջերին Տրիպօլի սահմանագլխի միջադէպերի պատճառով նըշանակված կօմիսարները մայիսի 6-ին ստորագրել են մի համաձայնութիւն, որ վերաբերում է սահմանաչափ գծի որոշմանը: Համաձայնութիւնը ապահովում է Տունիսի անտեսական պահանջները ծայր-հարաւում, հեռացնում է թիւրիմացութիւնների առիթները Ֆրանսիայի և Թիւրքիայի միջև: (Հ. Գ.)

—

Բրիւսէլ, 10 մայիսի

Բելգիական պատգամաւորների պալատի կէսը լրացնելու համար ընտրվեցին 49 կաթօլիկ, 23 լիբէրալ, 13 սօցիալիստ: (Հ. Գ.)

—

Բլուֆիլդս (Նիկարագուա), 10 մայիսի

Ապստամբների պարագլուխ գէնէրալ Մէնը շրջապատեց կառավարական զօրքերին: Սպասվում է, որ զօրքերը անձնատուր լինեն: (Հ. Գ.)

—

Պետերբուրգ.—Մայիսի 9-ի գիշերը եղաւ ինքնասպանութեան հինգ դէպք:

Հոկտեմբերեանները մի օրէնագիծ ներկայացրին ամուսինների առանձնակի կեցութեան մասին:

Սենատը նորից մերժեց քննել ըստ էութեան ներքին գործերի մինիստրի առաջադրութիւնը, հրէաներին ամարանոցներում ապրելու թոյլտւութեան մասին:

„Рѣчь"-ը հաղորդում է, որ մինիստրների խորհրդում Կօկօվցեվը դրականապէս հանդէս եկաւ ֆինլանդական օրինագծի դէմ, ընդունելով Ֆինլանդիայի աւտօնօմիայի իրաւունքը, և յայտնեց, որ Ֆինլանդիան չը պէտք է համեմատել միւս նահանգների հետ: Նա կասկածում է, թէ յարաբերութիւնները կարելի է բարւոքել. օրէնսդրական հաստատութիւնների ծայրայեղ դանդաղկոտութիւնը կարող է յարուցանել ընդհանուր խափանում պետական և ֆինլանդական կեանքում: Ծայրայեղ դէպքում անհրաժեշտ է սահմանափակել համապետական օրէնսդրութեան սահմանները:

(«Б.»)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Թէհրան, 10 մայիսի

Նշանակվեցին հետևեալ մինստրները. սարդար Մանսուրը՝ արդարադատութեան, Մուշիր-ուդ-Դովլէն՝ առևտրի, Մութամիդ-Խաքանը՝ պօստ-հեռագրական: Մէջլիսը վճռեց արտաքին գործերի մինիստրութեան պատասխանատու պաշտօնները յանձնել պատգամաւորների: Պատգամաւոր Բէգլեր-Զադէն նշանակվեց մինիստրութեան անգլիական մասի կառավարիչ, Հասան-Ալի-Խանուն վարելու է օտար միսիաների հետ՝ բացի ռուսականից՝ գրագրութեան պաշտօնը:

Մէջլիսին մի առաջադրութիւն արվեց Գերմանիա երեք օֆիցեր ուղարկելու մասին՝ պարսկական զօրքի համար 30,000 հրացան գնելու:(Հ. Գ.)

—

Ուրմիա, 10 մայիսի

Սալմաստից հաղորդում են, որ քիւրդական արշաւանքները վերսկսվել են: Թիւրքերը գրաւել են երկու գիւղ վիճակի արևմտեան մասում: Գիւղացիները փախել են: Ազգաբնակութիւնը չափազանց յուզված է: (Հ. Գ.)

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Կ. Պոլիս, 10 մայիսի

Նաւատորմը կանգ առաւ Մարմարա ծովում, լողում է սպասելով նոր կարգադրութիւնների:

Զինւորական մինիստրը հեռագրում է Բ. Դրան, որ Իփէկի շրջանի նօտաբըլների մասնաժողովը գլխաւոր մուֆթիի առաջնորդութեամբ եկաւ Ֆէրիզովիչ, յայտնեց հնազանդութիւն, պատրաստակամութիւն յայտնեց հպատակվել օրէնքներին և վճարել հարկերը: (Հ. Գ.)

—

Սալօնիկ, 10 մայիսի

Զինւորական մինիստրը գործողութիւնների բեմը գալուց արշաւախմբի յատակագիծը էական փոփոխութիւնների ենթարկվեց: Զօրքերի կենտրոնացման հին պլանը այն կէտերում, որ գրաւած ունեն ալբանացիները և անպաշտպան են թողնում մնացած կէտերը, փոխարինված է նոր ռազմագիտական պլանով, որ չէ թոյլատրում ապստամբների մեծ կուտակումն յայտնի կէտում: Նոր պլանը աշխատում է

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԻՆՔՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ԿԵԱՆՔՈՒՄ *)

—

Самоубійство безнравственно, потому что прекращая свою жизнь изъ за того, что она мнѣ кажется непріятной, я тѣмъ показываю, что имѣю превратное понятіе о назначеніи своей жизни, предполагая, что назначеніе ея есть мое удовольствіе, тогда какъ назначеніе ея есть съ одной стороны личное совершенствованіе, съ другой—служеніе тому дѣлу, которое совершается всею жизнью міра.

Толстой

Ներկայումս շատ է սավում ու խօսվում ինքնասպանութեան մասին, թէ առօրեայ խօսակցութեան մէջ և թէ ռուսական մամուլում (ռուսական եմ ասում, որովհետև հայկական մամուլի մէջ մի խօսք անգամ չէք կարող գտնել այդ մասին գոնէ նմուշի համար), շնորհիւ այն հանգամանքի, որ կեանքից յօժարակամ զրկվելը սարսափելի չափեր է ընդունել կեանքի մէջ: Մի կողմ թողնելով առ այժմ այն հատ-հատ անձնասպանութիւնների արձագրումը, որին ամեն օր գրեթէ հանդիպում ենք ռուսաց օրաթերթերում, բաւական է յիշել վերջին օրերս ուսանող երիտասարդութեան մէջ կատարված միրացեալ անձնասպանութիւնները, ցոյց տալու համար թէ ողբերի համաճարակի բնոյթ և ինչպիսի մեծ չափեր է ընդունում հետզհետէ ինքնասպանութիւնը մեր կեանքում:

Այս յօդուածով հայ ընթերցողներին ես կամենում ենք ծանօթացնել մեր կեանքի այս բացասական կողմի հետ, որը առանձին ուշադրութեան առարկայ է դարձել թէ կառավարութեան և թէ ռուս հասարակութեան համար մանաւանդ այն պատճառով, որ այս ախտով վարակված են՝ բացի հասակաւորներից նաև 8—10 տարեկան երեխաները:

Որովհետև ինքնասպանութեան զոհ մեծ մասամբ երիտասարդներն են դառնում, ուստի շատերն այդ երևոյթը բացատրում են անհասի փիլիսօփայական ինքնագիտակցութեան զարգացմամբ, այսինքն կեանքի որոշ հասակում (հէնց այն հասակում, որի ժամանակ աւելի ինքնասպանութեան դէպքեր են լինում, այսինքն՝ 18—21 տարեկան) անհատի մէջ ակամայ զարթնում են տեսեղերքի ծագման ու պատճառի, մարդու կոչման ու նպատակի հետ կապված մի շարք հարցեր, որոնք իրանց յաւէտ անլուծելի յատկութեամբ յուզում են երիտասարդի հոգին և հոգեկան ունայն մաքառումներից յուսահատութեան անդունդը մղելով զրկում նրան ծաղկափթիթ կեանքից. կամ շատերը, վաղաժամ թերթելով գիտութեան էջերը, գիտութեան բացատրութիւններից սխալ եզրակացութեան գալով և կեանքն աննպատակ, իսկ մարդուն օրգանական զարգացման հսկայ շղթայի վերջին օղակը համարելով—մի հանգամանք, որ անհանդուրժելի ու վիրաւորական է համարվում մարդու արժանապատւութեան վերաբերմամբ—վերջ են դնում իրանց կեանքին:

Սակայն հետազօտութիւններն ու վիճակագրութիւնը հերքում են այդ բացատրութիւնը և ցոյց են տալիս, որ բացառապէս վերոյիշեալ պատճառների հետևանք համարել ինքնասպանութեան դէպքերը՝ սխալ է և որ կեանքի առեղծուածի բացասական լուծումը կամ անպատասխան մնալը անձնասպանների աննշան տոկոս են տալիս:

Նախ քան բուն խնդրին անցնելը՝ այստեղ հարկաւոր է նկատել, որ, որքան մենք պատմական կեանքով հեռու գնալու լինենք ներկայից, կը տեսնենք, որ մարդու մարդկային արժանիքը, նրա բարոյական նշանակութիւնը այնքան աւելի է բարձրանում, այնքան աւելի վեհանում: Մարդն այն ժամանակ համարվում էր բնութեան թագաւոր, իսկ ամբողջ տիեզերքը՝ ստեղծված նրա զուարճութեան համար: Նա Աստուծոյ պատկերն էր և աստուածային հոգին ապրում էր նրա մէջ: Արարչի ստեղծագործութեան ամենաբարձր և ամենակատարեալ արարածն էր նա, և նրան ծառայելու համար էին ստեղծված արևն ու լուսինը և երկնային միւս մարմինները: Սակայն այդպէս չեն յիտագայ դարերը: Մարդու միտքը զարգանում է, ստեղծվում են տեխնիկական զանազան միջոցներ, որոնց շնորհիւ մարդը կարողանում է ծանօթանալ իր շրջապատող բնութեան հետ: Արագ կերպով զարգանում է գիտութիւնը, իսկ գիտութեան իւրաքանչիւր քայլը դէպի առաջ՝ մի մի քայլ յետ է տանում մարդուն իր գերային արժանապատւութիւնից: Մարդը հետզհետէ նսեմանում է մարդու աչքում, մինչև որ բնական գիտութիւնը և առանձնապէս Դարվինի անտրօպօ-գենետական վարդապետութիւնը վերջին հարուածն են հասցնում նրան և մեծ յեղաշրջում առաջացնում մարդու բարոյական աշխարհում:

Այս հանգամանքի վրա աւելացրէք հասարակական կեանքում տեղի ունեցող յաճախակի անտեսական-քաղաքական բնոյթ ունեցող խռովութիւնները, որոնց հետևանքը միշտ լինում է սպանութիւն, յափշտակութիւն, չքաւորութիւն, և զարմանալի չեն լինի ոչ հիասթափութիւնը կեանքից, ոչ արհամարհանքը դէպ այն և ոչ էլ կամաւոր մահը: Այսպիսով ուրեմն ինքնասպանութիւնը և առհասարակ իւրաքանչիւր չարիք ծնում, զարգացնում է ինքը կեանքը, ինքը հասարակութիւնը: Մարդիկ, մտնելով իրար հետ յարաբերութեան մէջ, հակառակ իրանց կամքի՝ ստեղծում են իրանց համար այնպիսի վիճակ, այնպիսի կացութիւն, որից ազատվելու միակ հնարը և կտրուկ միջոցը գտնում են կեանքից յօժարակամ զրկվելու մէջ: Եւ որքան բարդանում է կեանքը, որքան առաջ է գնում այն, այնքան աւելի մեծանում է չարիքը, այնքան աւելի ահռելի չափեր ընդունում անձնասպանութիւնը մեր մէջ: Այս են ասում վիճակագրական տեղեկութիւնները գոնէ մեր կեանքի վերաբերմամբ:

Ցոյց տալու համար, որ յիշաւի անձնասպանութիւնը օրէ-օր աւելանում է, առաջ ենք բերում հետևեալ թւերը.

Ինքնասպանութեան զոհ եղել է մի տարվայ ընթացքում՝

1899 թ.	445	(որից 298 տղ.,	149 կն.)
1898 »	417	» 281	» 136 »
1900 »	373	» 242	» 131 »

Երեք տարվայ ընթացքում՝ 1235 զոհ, որից 731 տղ. և 416 կին. ընթերցողն արդէն տեսնում է, որ հետզհետէ քչանում է թիւը և սա պէտք է վերագրել այդ շրջանի խաղաղ բնաւորութեան:

Միմիայն Պետերբուրգում 1904 թւին մի ամսվայ ընթացքում եղել է ինքնասպանութեան 35 դէպք, 1905-ին իջնում է 29-ի, իսկ 1906-ից սկսում է աճել այն չափով, որ 1908-ին հաշւվում է 121 դէպք մի ամսվայ մէջ, իսկ 1909-ին՝ 199 դէպք: Նոյնը կարելի է ասել և Ռուսաստանի միւս մեծ քաղաքների վերաբերմամբ: Այսպէս՝ Մոսկվայում 1906-ին մի ամսում տեղի ունէր 17 դէպք, իսկ 1909-ին՝ 67. Օդեսսայում 1904-ին՝ 19, իսկ 1908-ին՝ 63:

Ինքնասպանութիւնը աւելի մեծ չափեր է ընդունում յատկապէս երրորդ Դումայի ժամանակ.

1907-ին հաշւած է 796 հ.				
1908 »	» 1142	» 929 տղ.	513 կն.
1909 »	» 1538	» 1028	» 510 »

Երեք տարվայ ընթացքում ստացվում է մի պատկառելի թիւ՝ 3976 հոգի, որից 1957-ը տղ. են, իսկ 1023 կին:

Ինքնասպանութիւն կատարում են առանց հասակի ու սեռի խտրութեան, տղամարդ թէ կնամարդ, ծեր թէ երեխայ, երիտասարդ թէ մեծահասակ.

4157 դէպքից ինքնասպանութիւն կատարել են՝ երեխաներ (10—16 տար.)—506 (12%), պատանիներ (17—25 տ.)—1956 (47%), միջահասակ (26—50)—1411 (34%), ծերունիներ (50—90)—284 (7%): Իսկ 6840 հոգի (անձնասպ.) ըստ պարապմունքի և դասակարգի դասաւորվում են այսպէս.

ա) Չքաւոր և ցածր դասակարգի մարդիկ՝ բանւորներ, գիւղացիներ, անբարոյական կանայք, աղախիններ և այլն 3905 հոգի (57%). բ) Ունևոր, բարձր դասակարգի անձինք՝ հոգևորականներ, ազնուականներ և վաճառականներ 796 հոգի (11%). գ) Ուսանողներ*) 735 հոգի

*) Այս յօդուածի բոլոր տեղեկութիւնները ինքնասպանութեան մասին՝ վերցնում ենք քաղուածօրէն Դ. Ժբանկովի «Ժամանակակից ինքնասպանութիւնը» յօդուածից, որ տպված է «Современный Міръ» ամսագրի 1910 թ. № 3-ում:

*) Թէև ուսանողներ ասելով ընդհանրապէս հասկա-

վերականգնել կարգը գլխաւորապէս այն տեղերում, ուր բնակեցված է քրիստոնեայ ազգաբնակութիւնը և սահմանակից են հարևան պետութիւններին։

Պաշտօնական աղբիւրներից հաղորդում են, որ երէկ Դրենիցա գնացած զօրքերը չը գտան ապստամբներին։ Մահմուդ Շէվքէթ փաշայի կարգադրութեամբ գիւղերում ալբանացիներից խլվող զէնքը հաւաքվում է գիւղական պահեստներում. բանալիքները մնում են ի պահպանութիւն իշխանութիւնների մօտ։ Ալբանացիները յանձնում են միայն հին և անպէտք զէնքերը։ Ալբանական 150 հոգուց բաղկացած չէտան երևաց Կրուշէվեան լեռներում։ (Հ. Գ.)

—

Սօֆիա, 10 մայիսի

Բոլգարական գործակալութիւնը հաղորդում է. «Թիւրքաց լրագիրներից մէկի յայտնած կասկածների առիթով թէ սլաւօնական համաժողովում կը քննվի մակեդօնական հարցը, մեզ համաժողովի կազմակերպողները լիազօրութիւն են տուել յայտնելու, որ համաժողովն առհասարակ չի զբաղվի քաղաքական հարցերով, մանաւանդ այն հարցով, որը կարող է վիրաւորել հարևան պետութիւնների ինքնասիրութիւնը։ Համաժողովը բացառապէս կուլտուրական նպատակներ ունի և ոչինչ թշնամութիւն չէ տածում դէպի Թիւրքիան։ Մակեդօնական հարցը չէ մտնում համաժողովի աշխատանքների պրօգրամի մէջ»։ (Հ. Գ.)

—

Ու ս կ ի ւ բ.—30,000-ից բաղկացած թիւրքաց մի զօրաբանակ անցաւ յունաց սահմանագլուխը։ («Б.»)

ՊՕԼՍԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

—

Կ. Պօլիս, 3 մայիս

Պարլամենտի մէջ ան, ինչ որ անխուսափելի էր,—ժուռնալներուն հարցը,—ինքնին մէջ տեղը եկաւ՝ հակառակ Հակկը փաշայի նախատեսութեանն ու զգուշութեանը։ Ջահիդ բէյ, «Թանինի» խմբագիրը, վէճի կը բռնուի պաշտօնակից պարլամենտականի մը հետ, կամբաստանէ զայն իբրև համիդական ժուռնալցի։ Երեսփոխան էֆ.-ին, գրգռուած պատուասիրական զգացումներով, բողոք կը բառնայ։ Ջահիդ բէկ, անվրդով, կը յայտարարէ հրաժարիլ պատգամաւորութենէ, եթէ չկարենայ հաստատել դրապէս իր ամբաստանութիւնը։

Անհաւասիկ ժուռնալներուն հարցը՝ սուր կերպով ու ինքնաբերաբար սեղանի վրայ ինկած։ Մաքրագործութեան պէտքը շէշտուեցաւ։ Հակկը փաշային ազդեցութիւնը, գոնէ առ այժմ, սաչափ զօրեղ, որ ժուռնալներուն քննութիւնը պիտի սահմանափակուի պատգամաւորական ժողովի անդամներով։ Ծերակոյտն ալ անզին վրդովուած է։ Շատ չանցած՝ իսկական գոյնեբով պիտի ճանչցուին սահմանադրական հայրենիքին ճակատագրին հետ խաղացող սուրբ և անսուրբ ձեռքերը։

Ժուռնալներու մասին զանազան առաջարկութիւններ կան հրապարակի վրայ. մարդ մը առաջարկած է 1000 ոսկի տալ ի նպաստ նաւատորմին եթէ իրեն յանձնուին հրատարակութեան համար, ընագիրները ետ դարձնելու պայմանաւ։ Ուրիշներ ուրիշ աւելի շահաւոր պայմաններ կառաջարկեն. մինչև 10,000 ոսկիի շահեցնող կայ։

Շէվքէթ փաշա, առնուած լուրերու հա-

ժամուն, ստանձնած է բանակին հրամանատարութիւնը ալբանական ապստամբներու դէմ։ Ձերբակալուած գլխաւորները, իրենց շարժումներու մասին, դեռ որոշ բան մը չեն ըսեր։ Իսկապէս ըմբռնուածը սա է, որ աւատապետներ, որոնք Համիդի օրով անոր պետական առանձնաշնորհեալներն էին, տեսնելով որ երկրին մէջ նոր պարտքեր և նոր իրաւունքներ մուտ պիտի գտնեն, զանազան պատրուակներով գրգռած են իրենց մարդիկը և զէնքի դիմած։

Շարժման մէջ, հաւանաբար, աւստրիական ձեռքեր կան. եթէ ոչ յայտնապէս, գաղտնի թելադրութիւններ դեր ունին աւստրիական զէնքերու և ռազմական նիւթերու հետ։ Նովի-Բազարի իւրացման խաղ մը մէջտեղ ելած է արդէն։

Քանի մը օր առաջ յոյս կար, որ շուտով կը զսպուի ապստամբութիւնը, ու տակաւին ոչինչ։ Կը զսպուի անշուշտ. և մինչև այդ բոպէին կիյնան կարիճ հասակներ, կը քանդուին գիւղեր, շէնշող տեղեր, պղտոր կեանքեր։

Ալբանական շարժումները ծնունդ պիտի տան ուրիշ համանման շարժումներու Յունաստանի մէջ։ Կրետացի յոյն պատգամաւորները, հակառակ եղած ազգարարութեանց, երդում ըրած են Աթէնքի թագաւորին անունով. իսլամ պատգամաւորները մերժած են այդպիսի պարտականութեան մը յանձնառութիւնը։ Առաջինները կը պնդեն, երկրորդները կընդդիմանան առաջարկուած պայմանին դէմ։ Եւ ահա նոր շփոթ, նոր միտինգներ երկրին այլ և այլ կողմերը կրետական հարցով։

Բուլգար սահմանագլուխը խլրտումի նշան ցոյց չի տար. անհուշ քունի մէջ կը կարծուի։ Բայց, այս անգամ, խոտորնակ ճամբաներու վրայ, ուրիշ ձայներ կը բարձրանան՝ կրետացիները յորդորելու, որ ալբանական շարժումներու առիթէն օգտուին և, միանգամ ընդմիշտ, ձեռուընին երկարին դէպի Աթէնք ու փաթթուին իրարու անքակտելի կապերով։ Այդ ձայներուն մէջ, ինչպէս կերևի, Բուլգարիան, որ շատ բաբեկամ եղած չէ ցարդ յոյներուն, կը մոռնայ մանր մունր հաշիւները և տեղի կուտայ աւելի մեծ զգացումներու առջև։

Խլրտում, խլրտում, անձայն խլրտում։ Ու այդ ամենուն մէջ ամենէն վտանգաւորը գուցէ դարձեալ մեր գլխուն վերևն է սպառնալից։ Մուշէն առնուած վերջին լուրերէն կը հասկցուի, որ քիւրդ գլխաւորները, աւելի սիրտ առած հեռաւոր խլրտումներու առիթէն, գիշերային մութ խորհրդակցութիւններ կը կազմեն, ծրագիրներ կը շինեն, զինեալ մարդիկ կերևցնեն այլ և այլ կէտերու վրայ, սպառնալիքներ կը տեղան գիւղացիներուն։

Ու ինչ որ ծանրագոյնն է, սա է, որ Բիթլիսի կուսակալը, մի ինչ-որ Թահիր փաշա, Մուշ կերթայ և թոյլ կուտայ, որ զինեալ աւազակապետները շրջապատեն զինքը հանրութեան առջև, մինչդեռ հանուրքը իրաւունք ունէր յուսալու, որ սահմանադրական կուսակալը քիչ մը խելք կունենար ուշադրութիւն դարձնելու դէպի վախերով պատուած ազգաբնակչութիւնը։

Մուշի պատգամաւորը, Գեղամ, առնուած պաշտօնական հեռագիրներով դիմում ըրաւ պարլամենտի նախագահին, վարչապետին, ներքին գործերու մինիստրին և երկրին վտանգաւոր, օրհասական վիճակի մասին տեղեկութիւն տուաւ։

Պատրիարք սրբազանը ծանր բողոք ներկայացուց։

Մուշի մասին արդէն գրուած էր և կը գրուէր։ «Ազատամարտ» երկու ամիս առաջ կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց դէպի այդ դժբաղդ վիճակը։ Այն ատեն «Հայրենիք» դիտողութիւն ըրաւ, թէ վրդովիչ այդ լուրերը հիմնաւոր չէին։ Վրայ հասան Մուշի առաջնորդին հեռագիրները, ծանր և յուզումնալից։ «Ազատամարտ», վերջին լուրերու վրայ, ծանրապէս ամբաստանեց կեդր. կառավարութիւնը իր վարանկոտ քաղաքականութեանը մէջ։

Մինիստրներու հաւաքական ժողովին մէջ որոշուած եղած է խիստ հրահանգներ տալ Վանի և Բիթլիսի կուսակալներուն։

Մարդ ակամայ կը ստիպուի երբեմն այնքան յոռետես ըլլալ կառավարական ուղղութենէ, որ ծայրայեղօրէն կը տրամադրուի ըսելու, թէ արդեօք թաղուն ծրագիր մը կայ։ Եթէ ժամանակին բարձրուած տրտունջներուն ուշադրութիւն ըլլար, Մուշի հարստահարիչները այնչափ չէին լրբանար շերիաթի անունով պրօպագանդ ընել մթին խաւերու մէջ, սարսափով պատել գիւղացիները, որոնք, ալ յուսահատ, թողլով ամեն բան, քաղաք ապաստանած են։ Ինչու՞ ապդու հեռագիրները կանխաւ չտրուէին։

Շահէն

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱԼ. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

III *)

Իւրիյ Վեսելօվսկի, կանգ առնելով Ծատուրեանի տաղանդի վրայ, շեշտում է ռուսաց գրականութեան՝ բանաստեղծի վրա թողած այն խոր ազդեցութիւնը, որ այնքան խոշոր դեր է խաղացել յոբելեարի տաղանդի մշակման գործում։ Ապա նա ասաց, որ Ծատուրեան տաղանդաւոր թարգմանիչ է, որ նա այնքան գեղեցիկ և հարազատ է թարգմանում, որ կարծես թէ օրիգինալ, ինքնուրոյն լինեն այդ թարգմանական ոտանաւորները։ Այստեղ Վեսելօվսկին առաջ բերեց Ժուկօվսկիի կարծիքը թարգմանութեան մասին, որ ասել է, թէ թարգմանիչը կարող է օրիգինալ ստեղծագործող լինել, յաւելով որ Ծատուրեանը հէնց այդպիսի թարգմանիչներից է։ Ապա նա ասաց, որ եթէ հայերը ծանօթ են Պուշկինի, Լերմոնտօվի, Նադսօնի, Պլեշչէևի, Կոլցօվի և այլ բանաստեղծների ընտիր ոտանաւորների հայերէն թարգմանութեան հետ, այդ՝ շնորհիւ Ծատուրեանի անխոնջ եռանդի, նրա փայլուն տաղանդի։ Վեսելօվսկի, վերջում, ցանկութիւն յայտնեց լոյս տեսած տեսնել յոբելեարի թարգմանական ոտանաւորների նոր հատորը, որից յետոյ ջերմագին ողջունեց յոբելեարին բուռն ծափահարութիւնների տարափի տակ։

Պ. Թեքէճեան կարդում է ուղերձ Մոսկվայի հայկական կրուժոկի անունից (ծափ.)։

Վ. Տէրեան կարդում է ուղերձ «Գարուն» ալմանախի խմբագրութեան կողմից, որի անդամն է յարգելի յոբելեարը, և յանձնում է նոր լոյս տեսած ալմանախի առաջին գիրքը՝ իբրև նուէր (ծափ.)։

Ն. Տէր-Մանուէլեան ողջունում է «Լումայ», «Լոյս» և «Հովիտ» թերթերի և Շամախու հայ հասարակութեան կողմից։ Յիշելով որ Ծատուրեան 29 տարվայ ընթացքում միմիայն 25 ր. 16 կոպ. հօնօրար է ստացել, Տէր-Մանուէլեան յոբելեարի գործունէութիւնն ուղղակի մարտիրոսութիւն է համարում։

Կ. Պօլսի «Ազատամարտի» կողմից երկար խօսեց ուսանող Ներ. Աւագեան։

Կար. Կուսիկեան կարդում է Թիֆլիսի ժողովրդական ներկայացումներ կազմակերպող հայկական սեկցիայի ուղերձը, որ բուռն ծափեր առաջացրեց հասարակութեան մէջ։

Տիկ. Կաճկաճեան կարդում է ուղերձ Բագուի հայ կանանց ընկերութեան կողմից։

Լազարեան ճեմարանի սան Թ. Աճարոնեան կարդաց մի գեղեցիկ ուղերձ սաների անունից. նա ուղերձը վերջացրեց «Կեցցէ վշտի երգիչը, կեցցէ իդէալիստ բանաստեղծ Ալ. Ծատուրեանը» խօսքերով (բուռն ծափեր)։

Յ. Թադէոսեան կարդաց Թիֆլիսի ս. Սարգսի ծխ. դպրոցի ուսուցչական խմբի ուղերձը (ծափեր)։

Կ. Միքայէլեան կարդաց իր գեղեցիկ պատմուածքը «Ալ. Ծատուրեանը կախաղանի վրա» խորագրով և նուիրված յոբելեարին (ծափ.)։

Ուղերձներից յետոյ սկսվում է շնորհաւորական նամակների և հեռագիրների մի աննշան մասի ընթերցումը։

Ստ. Մամիկոնեան կարդաց Շիրվանզադէի, Սեդ. Մանդինեանի, Վ. Փափազեանի և Ա. Զօպանեանի նամակները։

Կ. Կուսիկեան կարդաց Աւ. Իսահակեանի նամակը, որի մէջ բանաստեղծը ոչ միայն հայ հասարակութեան զանազան խաւերի խարաքտերիստիկան ու գնահատութիւնն էր տալիս՝ գործ ածելով «անգրագէտ ինտելիգենցիա», «այլասերված ուսանողութիւն», «գիշակեր բուրժուազիա» և այլն դարձուածքները, այլ և յոբելեանի առիթով ստացված հեռագիրներն ու ուղերձները համարում է կեղծ և յայտնում, որ յոբելեարը չը հաւատայ այդ բոլորին, որ յոբելեանը շնորհաւորողները մինչև իսկ չեն կարդացել Ծատուրեանի աշխատութիւնները։ Վերջում նա, իբրև գրասեր եղբայր, ողջունում է իր աւագ ընկերոջ յոբելեանը և յորդորում է, որ նա, Ծատուրեանը, իր սկսած գործը առաջ տանէ և աւելի բեղմնաւորէ իր գրիչը։

Իսահակեանի նամակի ընթերցումը քանիցս ընդհատվեց երկարատև և աղմկալից ծափահարութիւններով։

Վ. Տէրեան կարդում է Նար-Դոսի նամակը (ծափ.)։

Ստ. Մամիկոնեան յայտնում է, որ Նոր-Նախիջևանի Բարեգործական Ընկերութեան խորհուրդը որոշել է Ծատուրեանի անունով մի սան պահել թեմական դպրոցում։

Ախալքալաքի հայ դպրոցների հոգաբարձութիւնն ու ուսուցչական մարմինը նոյնպէս որոշել են երկու սան պահել յոբելեարի անունով։

Աստրախանի հայ գրականութիւնն ու գեղարուեստը սիրող Ընկերութիւնը յոբելեանի առիթով կազմակերպել է գրականերաժշտական երեկոյթ և, բացի այդ, որոշել է Ծատուրեանի պատկերը կախել ընկերութեան դահլիճում։

Այնուհետև կարդացված հեռագիրներից իմացանք, որ յոբելեանը շնորհաւորել են Ներսէս արք., Մեսրոպ եպ., Կովկասի Հայոց Բարեգ. Ընկերութիւնը, նրա Վլադիկավկազի ճիւղը, Բագուի Կուլտ. Միութիւնը, Դրամատ. Ընկ., Նովօչերկասկի «Լոյս» ընկ., Արմաւիրի եկեղեցական խորհուրդը, «Մշակ», «Հասկեր», «Գեղարուեստ», «Լոյս», «Խաթաբալա», «Սուրհանդակ» թերթերը, Լ. Սարգսեան, Վլ. Գիլեարօվսկի, Գր. Ջալալեան, Ի. Ջալալեան...

Դերասանուհի Տէրեան-Ղորղանեան թարմ ծաղիկների մի փունջ ներկայացրեց յոբելեարին և ասաց. „Говорить не умѣю, пѣть не могу, но пусть эти розы вамъ разскажутъ“... Հետևեցին բուռն ծափահարութիւններ։

Շատերը բողոքեցին, որ հեռագիրները չեն կարդացվում. բայց մեզ պատասխանեցին, որ մեծ քանակութեամբ ստացված հեռագիրները կարդալու հնարաւորութիւն չը կայ, ուստի այդ բոլորը կանվի ճաշկերոյթին։

Ստացված նուէրների մէջ յիշատակութեան արժանի են Գ. Բաշինջաղեանի նկարը՝ «Սիրելի Ալէքսանդր, ընդունիր այս նկարը՝ իբրև մի աննշան արտայայտութիւն իմ դէպի քեզ սիրոյ և խորին յարգանքի։ Քո Գէորգ Բաշինջաղեան» խորագրով, Եալտայի մի խումբ հայ երիտասարդների արծաթեայ շրջանակը, Յովհ. Յովհաննիսեանի բանաստեղծութիւնները և այլն։

Ինչ վերաբերում է յոբելեանի դրամական կողմին, պէտք է ասեմ, որ տեղումս հաւաքված է 5200 րուբլի, Աստրախանի համակրողների մի շրջանում 418 րուբլի. մի քանի տեղերից էլ հաղորդել են, որ ժողովարարութիւն է սկսված յօգուտ Ալ. Ծատուրեանի։

Յոբելեանական հանդէսից յետոյ, վերջում, յոբելեարը արտասանեց մի զգացված ճառ, որ անհրաժեշտ եմ համարում յիշատակել։

Ոսկու-Զօն

(Կը շարունակվի)

*) Տես «Մշակ» №. 99

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Նոր-Բայազէտ, 7 մայիսի

Անցեալ ապրիլի վերջերին Հալլէյի գիսաստղը սկսեց երևալ նաև մեր հօրիզոնում. պարզ գիշերներից յետոյ՝ նա երևում էր առաւօտեան ժամը 3½-ին և վերջը սկսեց երևալ լուսադէմին՝ ժ. 4-ին։ Բայց մայիսի սկիզբներին այլևս աննշմարելի է մեզ, քանի որ ժամը 4-ին արդէն արևելքում, ուր երևում էր գիսաւորը, սկսում է շառագունել, ուստի գիսաւորը անշուշտ ծածկվում է արեգակի լոյսի տակ։

Ժողովրդի մի մասը գիսաւորի երևալու առիթով սաստիկ երկիւղի մէջ էր, միւս մասը՝ ոչ մի ուշադրութիւն չէր դարձնում այդ բանի վրա։ Մանաւանդ մայիսի 6-ին ռամիկ ամբոխը սարսափում էր չարագուշակ գիսաստղին վերագրած արհաւիրքներից... Շատ տեղեր գաւ. ժողովուրդը աղօթքներով և նոյնիսկ հսկումներով էր անցնում վերջին օրերը։ Տպաւորութիւնը խիստ վրդովեցուցիչ էր։ Ամեն տեղ երկիւղ էին կրում թէ մայիսի 6-ին մի բնական աղէտ պատահելու է։ Բայց, բարեբաղդաբար, արդէն անցաւ այդ օրը, և ոչ մի աղէտ, ոչ մի արհաւիրք. և ժողովրդական կեանքը արդէն իր նորմալ պայմանների մէջ է մտել։

Գ. Սինանեան

—

Շուշի, 3 մայիսի

Դեռ Զատիկը չեկած՝ Վերին-Թաղի ս. Յովհաննու եկեղեցու ծխ. դպրոցի, որ պահվում է Ս. Թադէոսեանի հաշւով, ուսուցիչները մի խնդրագրով դիմել են դպրոցի հոգաբարձութեանը, խնդրելով իրանց ճազրադ տալ, ինչպէս որ ընդունված է առհասարակ՝ գլխաւորապէս նաւթային աշխարհում։

Հոգաբարձութիւնը, քննելով այդ տիպիկ հարցը, վճռականապէս մերժել է ուսուցիչների խնդիրը։

Հայ ուսուցիչը, որքան էլ նիւթական սուղ դրութեան մէջ գտնվի, ցանկալի էր, որ այդպիսի առաջարկութեամբ չը դիմէր հոգաբարձութեանը։ Նա կարող է պահանջել ռոճիկի յաւելում, բայց ռոճիկից դուրս որևէ դրամական վարձատրութեան հարց բարձրացնելը բոլորովին անյարմար է և ոչ-օրինական, որովհետև նա իր աշխատանքի համար ստանում է վարձատրութիւն, որքան էլ այդ վարձատրութիւնն անբաւաբար լինի։ Այդպիսի միջոցի դիմելը համազօր է մուրացկանութիւն անելուն, որը, ան-

---

(10%). դ) Հասարակական զանազան հիմնարկութիւնների պաշտօնեաներ՝ 527 հոգի (7%). ե) Ոստիկանական ծառայողներ և զինուորականներ՝ 514 հ. (7,5%). զ) Պրօֆեսօրներ, ուսուցիչներ, բժիշկներ, հեղինակներ և այլն 363 հ. (5,3%)։ Այդ թւերից երևում է, որ անձնասպանութեան մեծ տոկոս տալիս է հասարակութեան ստորին դասակարգը. և դա ունի իր այն հասկանալի պատճառը, որ անգործութեան, չքաւորութեան ու նիւթական զրկանքների ենթակայ է այդ դասակարգը. նկատված է, որ 4313 ինքնասպանութիւնից մեծ զոհ, 1192 հոգի, տուել է միայն չքաւորութիւնը։ Դոկտոր Գրիգորևի տուած տեղեկութիւններից երևում է, որ միայն Պետերբուրգում 6 ամսվայ ընթացքում անգործութեան պատճառով ինքնասպանութիւն են գործել 248 հոգի. և դա զարմանալի չէ 20,000, երբեմն աւելի, գործազուրկ բովանդակող Պետերբուրգի համար։

Պակաս զոհեր չեն տուել և քաղաքական կեանքի պայմանները։ Յայտնի է, որ վերջին տարիների ներքին կեանքը երկու ձևափոխութիւն ընդունեց։ Առաջին ձևափոխութեան շրջանում ժողովրդական զանազան խաւեր միացեալ ուժերով կռիւ յայտարարեցին տիրող կարգերի դէմ և շնորհիւ նրանց զօրեղ մաքառման մի յուսահատական դրութիւն ստեղծեցին կառավարչական պաշտօնեաների համար։ Սրանցից ոմանք, անկարող լինելով կատարել իրանց վրա դրված պարտականութիւնը, յուսահատութիւնից վերջ էին դնում իրանց կեանքին։ Երկրորդ շրջանում տեղի է ունենում հակառակը. յեղափոխական տարրերի ջանքերն ի դերև են լինում և նրանց բոլոր յոյսերը խորտակվում. տիրում է ռէակցիայի յաղթանակը, և հալածանք, բանտարկութիւն, խուզարկութիւն, կախաղան թագաւորում են ամեն տեղ. ազատ ասպարէզ է բացվում վրէժխնդրութեան կիրքը յագեցնելու համար և, «սահմանք բաշխած՝ զէնն ի ւրեանց», բանտերը լցվում են յանցաւորներով, Վեստնիկյի նահանգը յոգնում աքսորականներ հիւրընկալելուց։ Դարձեալ խօսում է վիճակագրութիւնը։ Բանտային վարչութեան ներկայացուցիչը զեկուցում է տալիս արդարադատութեան մինիստրութեանը՝ կազմելու համար բանտային մասի հսկողութեան ու ծախքերի բիւջէտը։ Այդ զեկուցումից երևում է, որ միջին թւով բանտարկեալներ եղել են՝

1897	թ.	77,254	հոգի	1903	թ.	96,005	հոգի
1898	»	84,676	»	1904	»	91,720	»
1899	»	86,862	»	1905	»	85,184	»
1900	»	85,857	»	1906	»	111,403	»
1901	»	84,632	»	1907	»	138,500	»
1902	»	89,889	»	1908	»	166,064	»

Իսկ 1909 թ. ապրիլի 1-ին բանտարկեալների թիւը հասնում էր 181,241 հոգու։ Որքան աւելանում է բանտարկեալների թիւը, այնքան շատանում են ինքնասպանները բանտերում։ Ինքնասպանութիւն գործել են 1897-ին 9 հոգի, 1898-ին 10 հ., 1899-ին 11 հ., 1900-ին 10 հ., 1901-ին 24 հոգի, 1902-ին 20 հ., 1903-ին 42 հ., 1904-ին 42 հ., 1905-ին 40 հ., 1907-ին 64 հ., 1908-ին 85 հ., 1909-ին 112 հոգի։

Վերոյիշեալ բոլոր հանգամանքները տալիս են անձնասպանութեան հետևեալ քրոտրմնելի տեսարանները։

Մի քաղաքական յանցաւոր նաւթ է ցանում իր և անկողնի վրա և վառելով պառկում է նրա մէջ։ Մի ուրիշը գլուխը խփում է պատին և փորձում սպանվել. վրա հասնելով ազատում են, սակայն ի վերջոյ դանակով մորթում է ինքն իրան։ Մի գիւղացի անձնասպանութիւն գործելով գրում է հետևեալը. «Ես սպասեցի Դումային, կարծելով որ եկեղեցական հողերը կը յանձնվեն հողագուրկներին, սակայն յոյս չունենալով լաւ ժամանակի՝ ես վճռեցի կախվել»։ Մի այլ բանւոր անձնասպանութիւն է գործում և թողնում հետևեալ նամակը. «Յոյսս ամենատէրի վրա էի դրել, սակայն վերջին դէպքերը խորտակեցին իմ բոլոր յոյսերը որևէ լաւի և... չարժէ ապրել»։ Երկու երիտասարդ, 22 և 24 տարեկան, բանտի կապանքներից ազատվելու յոյսը կորած՝ վերջ են դնում իրանց կեանքին ապակիով կտրելով իրանց ստամոքսը։ Բանտարկվում են երկու բանւոր, որոնք կասկածելի են համարվում երկաթուղային մի ծառայողի սպանութեան գործում. նրանցից մէկը կախում է իրան, իսկ միւսն իմանալով այդ՝ խփում է գլուխը պատին և մեռնում։ Առաջինը թողնում է հետևեալ սրտառուչ նամակը, որ ուղղված է իր ընկերներին. «Ես վճռեցի վերջ դնել կեանքիս, որովհետև չը ցանկացայ իմ լաւագոյն տարիները անցկացնել բարէ արկղում։ Այժմ գարուն է, ամեն բան սկսում է կենդանանալ, ամեն բան սկսում է ուրախանալ, իսկ ես... Դուք տանջվում էք գաղափարի համար, իսկ ես՝ մնաք բարև»։ Բերդում յուսահատութիւնից կախում է իր ծամերով քաղաքական մի բանտարկեալուհի։ Մի ուրիշ բանտարկեալ կուլ է տալիս սարդինկայի փականի ժեստի կտորը և սպանվում։ Մի այլ բանտարկեալ, որ դատապարտված էր մահվան, ոչինչ չունենալով իր մօտ, թէյի գդալով պատռում է կոկորդը և վերջ դնում իր անտանելի վիճակին։

Մինչ վերոյիշեալները՝ յուսահատ բանտի կաշկանդումներից կամ կախաղանի սարսափելի ուրուականից՝ շտապում էին, վերջ դնելով իրանց կեանքին, փրկվել դժոխային վիճակից, ուրիշները մեռնում են ազատվելու համար սովի ճանկերից։

Գ. գիւղում սովից թունաւորում է իրան մի գիւղացի՝ թողնելով 6 երեխաներին, մօրն ու կնոջը քաղցած ու անօգնական։ Մի ուրիշը 3 օր սոված մնալուց յուսահատվում ու խողխողում է իրան և մեռնում։ Բ. գիւղում մի սոված գիւղացի խփում կիսամահ է անում իր երեխաներին, իսկ ինքը՝ կախվում առաստաղից։ Պետերբուրգում մի տան սանդուղի վրա մեռած են գտնում մի բանւորի, իր 12 տարեկան աղջկայ հետ։ Հէնց նոյն տեղում գտնվում է քաղցից ուժասպառ եղած մի ուրիշ բանւոր։ Պետերբուրգում երեք անգործ մարդ թոյն են լցնում թէյի բաժակը և մեռնում։ Ապրիլի 5-ին նոյն քաղաքի փողոցներում գտնում են 5 հոգու դիակներ, 2-ը տղամարդ, 3-ը կին. դրանք մեռել էին թոյն խմելով։ Ապրիլի 25-ին։ դարձեալ գտնում են 9 հոգի մեռած՝ փողոցում, 4-ը կին և 5-ը տղամարդ։ Իսկ քանի՛ քանիսն են օրական կուլ գնում Նևայի անկշտում յորձանքներին։ Մոսկվայի մօտ գտնվում է մի կախված մարդու դիակ. նրա գրպանում գտնվում է հետևեալ նամակը. «Դժուար է ապրել. միջոց չը կայ, տեղ չը կայ, չը գիտես թէ ուր գնաս։ Աստուած ինձ չի դատապարտի. չը դատապարտէք և դուք, բարի մարդիկ, և յանձնեցէք հողին։ Մի՛ իմանաք, թէ ով եմ ես. միայն այն կասեմ, որ գիւղացի եմ։ Մեռնելուց առաջ ես մի քիչ խմեցի. ապա թէ ոչ՝ առանց դրա ձեռքերս կրծքիս խաչել սարսափելի է»։ Պետերբուրգի մօտ երկաթուղու մեքենավարը կանգնեցնում է գնացքը մի քանի քայլ հեռու՝ գծի վրա ընկած 2 մարդուց. սրանք 17—20 տարեկան էին, փակած աչքերով և կապած ձեռքերով. նրանց մօտ գտնված նամակում այս էր գրված. «Անգործ մնացած Տ. և Բ. մեռան իրանց բարի կամքով անգործութեան և կեանքի դժնդակ պայմանների շնորհիւ»։ Շատերը չուզենալով իրանցից յետոյ զրկանքների ենթարկել իրանց երեխաներին կամ կնոջը՝ նախ նրանց են զրկում կեանքից և ապա իրանց։ Մի գործարան փակվելուց յետոյ անգործ մնացած մի բանւոր նախ կառր-կառր է անում իր կնոջը, երեխային և ապա իրան։ Մի այլ քաղցած կին 7 տարեկան երեխայի հետ ձգում է իրան երկաթուղու գնացքի տակ և մեռնում։ Մի ուրիշը երեխային կապում է կրծքին և նետվում գետն ու կուլ գնում փրփրուն ալիքներին։ Գթութեան քոյրերից մէնը թունաւորում է իրան սուլեմայով և գրում հետևեալը. «Մեռնում եմ քաղցից. չեմ ուզում վաճառել իմ մարմինը. ուր որ դիմեցի, ամեն տեղից հանդիպեցի զզուելի առաջարկի»։ Թունաւորվում են 61 տարեկան մի օֆիցեր և իր 14, 16 և 18 տարեկան աղջիկները։ Օֆիցերը մի անհամաձայնութեան պատճառով հրաժարվում են պաշտօնից. հետևեալ օրը նրանք բոլորը վճռում են մեռնել թողնելով հետևեալ նամակը. «Ապրել գոյութիւն ունեցող պայմաններում ես չեմ կարող. իմ դուստրերս չը կամեցան անբարոյական դառնալ, և ուստի և յօժարակամ մեռնում են ինձ հետ միասին»։

(Վերջը միւս անգամ)

Ուսանողի նկատողութիւն: նում են համալսարանում սովորողներ, սակայն այստեղ գործ ենք ածում ընդհանուր, առհասարակ ուսումնարանում սովորողների իմաստով (учащіе)։

կասկած, պատիւ չէ բերում ուսուցչի անունին։

Ամենամեծ և ցանկալի նագրադը, որին պիտի ձգտի իւրաքանչիւր բարեխիղճ ուսուցիչ—դա բարոյական նագրադն է։

Խթան

—

Ջահուկ, 8 մայիսի

Մայիսի 4-ին, ցերեկվայ 1 ժամ 45 րոպէին, փայլատակումների ու ահագնադղորդ որոտմունքների հետ միասին տեղաց կարկտախառն սաստիկ անձրև, որ տևեց մինչև ցերեկվայ 3 ժամը։ Կարկուտի խոշորութիւնը սխտորի չափ էր և զգալի վնաս հասցրեց բուսականութեանը։ Օրվայ հարց էր, որ Հալլէյի գիսաւոր աստղը, ըստ աստղագէտների գուշակութեան, պէտք է մայիսի 5-ի լոյս 6-ի գիշերը ընդհարվի մեր երկրագնդի հետ և աշխարհին վերջ լինի։ Իսկ այդ մեծ ճակատագրական կատաստրոֆայի նախօրեակ օրը, այսինքն մայիսի 4-ին, պէտք է ահագին փոթորիկներ ու մրրիկներ լինեն։

Եւ հէնց դա էր պատճառը, որ մայիսի 4-ին տեղի ունեցած որոտմունքների ժամանակ շատ սնահաւատ մարդիկ ամեն կողմերում, նոյնիսկ Նախիջևանում, բոլորովին գունատվել էին երկիւղից և աշխարհի վախճանին էին սպասում։ Վրանների մէջ գիշերում էին դրսում, երևակայական երկրաշարժից գոնէ ազատվելու համար։

Մայիսի 8-ի երեկոյեան Հալլէյի գիսաւոր աստղը երևաց արևմուտքում և մայր մտաւ ժամը 9-ին։ Լուսնկայ գիշեր լինելու պատճառով պոչը աղօտ էր երևում, իսկ ինքը կարմրադեղին գոյն ունէր։ Պոչի ուղղութիւնը դէպի հիւսիս արևմուտք էր։ Գեղօնի

ԳԱՒԱՌԻ ԿԱՐԻՔՆԵՐԸ

IV

Դասախօսութիւններ

Անկեղծօրէն ողջունելի են այն հիմնարկութիւններն ու ձեռնարկութիւնները, որոնք մեզանում համախմբելով հասարակական խմբեր՝ առիթ են տալիս նրանց մէջ հոգեկան շփումն առաջ բերելու, նրանց բոլորին մի ընդհանուր հարցով զբաղեցնելու. Թատրոնի, հանդէսների, դասախօսութիւնների արժէքը էլ աւելի բարձրանում է ներկայ պայմաններում, որովհետև նրանք գալիս են ուրոյն խմբերին և անհատներին հանրարժէք հարցերով հետաքրքրելու և այդ բոլորի մէջ հասարակական ձգտումները (общественность) զարգացնելու։

Այս տեսակէտից գովելի են Կարսի Թատերասէրների ջանքերը, թէպէտ դրանք գլխաւորապէս բացասական հետևանքներ են ունեցել։

Մեր վերոյիշեալ նպատակին էին ծառայում և մի շարք դասախօսութիւնները, որոնք կազմակերպվել էին այստեղ ամիսներ առաջ շնորհիւ տեղիս յաջորդ Ուխտանէս վարդապետի՝ մի խումբ ինտելիգենտների աջակցութեամբ։ Հրճւանքով էր դիտում մարդ, թէ ինչպէս հասարակութիւնը սովորութիւն էր դարձրել կիրակի օրերը ժամը $4^1/_2$-ից հաւաքվել դպրոցի դահլիճում՝ դասախօսութիւն լսելու. միթէ աւելի խելացի և օգտակար զբաղմունք կարելի էր գտնել այն բազմաթիւ արհեստաւորների, այն երիտասարդ գործակատար-բանւորների համար, որոնք չարաբաստիկ պայմանների շնորհիւ զրկված են մնացել գիտութեան լոյսից, կամ շատ քիչ են ստացել, մի բան, որ աւելի տանջանք և վնասութիւն է պատճառում «կիսաուսին», քան բոլորովին անգէտին. չէ՞ որ խլուրդը լոյսի կարիքը չէ էլ զգում։

Բայց որքան հասնում էին իրանց նպատակին մինչև այժմ կազմակերպված դասախօսութիւնները. արդեօք դասախօսութիւն կազմակերպող ժիւրին հաշիւ տալիս էր իրան այդ հարցի առիթով. միթէ դահլիճի լեփ-լեցուն լինելը դեռ ապացոյց է դասախօսութիւնների հետաքրքրականութեան և օգտակարութեան. ո՛չ. դրա պատճառները ահա որոնք էին. մուտքը ձրի է. փորձեցէք նոյնիսկ 3 կ. մուտք նշանակել և կը տեսնէք, որ այդ հասարակութեան $^1/_4$-ը հազիւ մշտապէս յաճախէր. բացի դրանից՝ Կարսը չունի ոչ մի հասարակական հաւաքավայրերի տեղ (եթէ չը հաշւենք, ի հարկէ, բազմաթիւ սրճարան-կաթնարան-գինետուն կոչված տեղերը, որոնք մանաւանդ կիրակի օրերը եռուն գործունէութեան մէջ են). ո՞ւր պիտի գնար այդ հասարակութիւնը, ո՞րտեղ պատահէր իր ծանօթներին և 1—2 ժամ տաք տեղում անց կացնէր. դուրսը եղանակը ցուրտ, բուլվարը դատարկ, ամայի։ Ահա թէ ինչու հէնց որ գարունը հասաւ, դասախօսութիւնների ունկնդիր հասարակութիւնը $^2/_3$-ով պակասեց։

Վերոյիշեալ հանգամանքներն, ի հարկէ, բոլորովին չեն խանգարում, եթէ մշտական յաճախող թէկուզ 40 հոգու համար դասախօսութիւնները կանոնաւոր և նպատակայարմար կազմակերպված լինէին։ 12 դասախօսութիւններին յաճախող մէկը, եթէ, ի հարկէ, ժամանցի համար չէր գալիս, երևի հարց տուեց ինքն իրան մի օր. «Ի՞նչ ստացայ այս բոլորից». և դժբաղդաբար նա կը համոզվէր, որ քիչ բան ստացաւ. չը հիմնաւորված, թռուցիկ տպաւորութիւններ... Ես կը յիշեմ մի քանի պատճառներ, որոնց շնորհիւ դասախօսութիւնները իրանց բուն նպատակին չը հասան. 1) հասարակութեան զգալի աննմապատասխանութիւնը. միևնոյն դասախօսութեան ոմանք ձանձրանում էին, որովհետև չէին ըմբռնում նիւթը, ոմանք էլ՝ որովհետև շատ սովորական, ծանօթ բան էին լսում. 2) դասախօսութիւնների նիւթի դիտողականութիւնից զուրկ լինելը. ինչպէս կարելի է խօսել զգայարանքների մասին, մաթեմատիկական աշխարհագրութիւնից կամ Անիի պեղումների մասին՝ առանց կանոնաւոր պատկերների և մոդէլների. 3) նիւթերի անսիստեմ դասաւորութիւնը. իմ կարծիքով գաւառական քաղաքներում դասախօսութիւնների շարքը յանգելու է մի ամբողջացման. մէկը սկիզբներում խօսում է զգայութիւնների մասին, մինչդեռ մի ուրիշը ամիսներ յետոյ նոր է ծանօթացնում ունկնդիրներին մարդու անատոմիայի հետ. 4) դասախօսների մեծամասնութեան անձեռնհասութիւն. այս բանում մենք չենք կարող ոչ ոքի մեղադրել, որովհետև իւրաքանչիւրը տալիս էր այն, ինչքան կարող էր. սակայն թող խոստովանվեն դասախօս պարոնները, որ աւելի շատ բան կը տային, եթէ աւելի լուրջ և բարեխիղճ վերաբերվէին։ Ինչո՞ւ աւելի չէ աշխատում կամ ինչո՞ւ չէ ուզում ժամանակ գործ դնել իր նիւթը գրելու և գրածով կարդալու այնպիսի մէկը, որ համոզված է իր լեզուական թերութիւններում. ինչո՞ւ մի ուրիշը ցանկանում էր անպատճառ դասախօսել, երբ ինքն էլ, ժիւրին էլ համոզված էին, որ դասախօսի բոլոր յատկութիւններից զուրկ է։ Խօսք չը կայ, որ մի քանի դասախօսութիւնների անաջողութեան պատճառն ընկնում է կազմակերպող մասնախմբի վրա. մի քիչ աւելի հոգատար վերաբերմունք և հետաքրքրութիւն, և գործը աւելի աջող կը գնար։

Մասնախմբին, ճիշդ է, չէին նպաստում և նիւթական պայմանները, բայց կարծում ենք շատ առիթներ կարող էր ունենալ նա, եթէ նպատակ դնէր անհրաժեշտ իրերի և գործիքների համար մի քանի րուբլի ձեռք բերել։

Այնուամենայնիւ ցանկալի է, որ մասնախումբը շարունակէ «այդ անհրաժեշտ գործը» ղեկավարել և, օգտվելով մինչև այժմ եղած փորձերից, աշխատի աւելի լուրջ և մտածված հիմքերի վրա դնել իր գործունէութիւնը։

Ձերօ

Կարս

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՕԴԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹՎԱՅ ԱՌԻԹՈՎ

—

Պետերբուրգ, 5 մայիսի

Տեսե՞լ էք դուք, ընթերցող, այնպիսի մի մարդու, որը պատմական իրերից զրկված, կամ թէ չէ՝ կեանքի օրեկւոր պայմաններից ստիպված, ինքը ընկել է անընդունակների շարքը, կամ աւելի ճիշդ՝ համոզվել է, որ ինքը անընդունակներից մէկն է և... յանկարծ կատարում է մի այնպիսի գործ, որով ոչ թէ միայն իրան է զարմացնում, այլև իր շրջապատողներին...

Եթէ դուք տեսել էք, ուրեմն պէտք է որ կարողանաք հասկանալ և նրա հոգեկան հրճւանքը...

Դա ամբողջ մարդկութիւնն է, որի հետ և Ռուսաստանը... յանձին աւիատոր Պոպովի։

Մի ամբողջ շաբաթ Պետերբուրգը իրարանցման մէջ էր... Նա աջ և ձախ արտասանում էր Պոպովի անունը, խօսում էր նրա ընդունակութիւնների մասին. Նրա խիզախութիւնը զարմանք էր պատճառում բոլորին և նա շատ կարճ ժամանակում դարձաւ ամենապօպուլեար անձերից մէկը մայրաքաղաքի բնակիչների համար։

Ֆրանսիայի, Գերմանիայի և այլ պետութիւնների աւիատօրները չը կարողացան մրցել Պոպովի հետ և, չը նայած որ նրանց մեքենաները աւելի նոր ձևի էին, այնուամենայնիւ Պոպովը 2 ժամ և 6 րոպէ շարունակ մնաց օդի մէջ, մինչդեռ Խրիստիանսը հազիւ միայն 1 ժ. 38 րոպէ։

Պոպովի տարած այս յաղթանակը կարելի է ասել, որ համազգայնական յաղթանակ էր, որովհետև բոլորի ոգևորութիւնը շատ անգամ հասնում էր էնտուզիազմի։

Պէտք էր նրան վարձատրել, բայց ոչ խրախուսել նրա յաղթանակը, և ահա իպօդրոմի շրջանակում Մեծ Իշխան-Իշխանուհիներից և միւս բարձրագոյն հիւրերից մի ժամվայ ընթացքում հաւաքում են մօտ 2000 րուբլի, որին ինքը Թագաւոր Կայսրն էլ անձամբ աւելացնում է 3000 րուբլի՝ արժէքաւոր ընծայ գնելու համար։

Սկսած Կայսերական Տան իշխանաւորներից մինչև գործարանային յետին բանւորը և ծերունի աջակողմեան Սուվօրինից մինչև Լ. Անդրէևը գալիս էին այստեղ սքանչանալու մարդկային հնարագիտութեան այս վերջին յաղթանակով։

Եւ որպիսի՜ սքանչելի տեսարան... Մարդը, այդ ամեն բան նուաճող մարդը, նստած ահագին բիպլանի վրա՝ սաւառնում է օդի մէջ որպէս մի բազէ...

Տեսնում ես նրա օդային պտոյտները, նրա բարձր թռիչքները։ Տեսնում ես մի կէտ, որ հազիւ է երևում քեզ հորիզոնի եզերքում, և ընկղմվում ես զանազան մտքերի մէջ...

Ի՞նչը միայն չէ անցնում մտքովդ... Դէպի ո՞ւր չէ տանում քեզ քո վառ երևակայութիւնը... Դու էլ ես սաւառնում նրա հետ, և երբ մի քանի րոպէից յետոյ սթափվում ես, երկրագունդը քեզ խորթ է թւում...

Նայում ես շուրջդ, տեսնում նոյն մարդկանց, նոյն տները, վերջապէս նոյն գոյութեան կաւի դաժան դէմքը և դու... երես շուռ տալով ասում ես. «Դուք ինձ համար այսուհետև երկրորդական տեղ էք բռնում...»։

Եւ գնում ես հեռո՜ւ... հեռու անհուն եթերքը... Նա է քեզ գրաւողը... նա է դառնում քո կեանքի առաջնակարգ խնդիրը...

— Այո... վերջապէս մենք ապրում ենք Ժիւլ-Վերնի ամենավառ ֆանտազիաներն իրականացող դարում... Սքանչելի՛ դար...

Բացագանչում է Լ. Անդրէևը։

— Երկրպագում եմ քո առաջ, ով մարդկային հնարագիտութիւն...

Արձագանք ես տալիս նրա խօսքերին...

Գունաւոր ապագայի հեռանկարը ճնշում է ուղեղդ...

Եւ դու վերադառնում ես տուն...

Ափսոս միայն, որ մարդկային հանճարը կեանքի մէջ գործադրվում է և՛ իւրայիններին ոտնատակ տալու նպատակներով...

Սա մեր կեանքի մինուսն է...

Սակայն ի՞նչ կարող ես անել, քանի որ պլիւսը առանց մինուսի չէ լինում...

Մ. Աղեան

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

(հեռագրով)

—

Պետերբուրգ, 10 մայիսի

Նախագահում է իշխ. Վոլկոնսկին։

Շարունակվում է վեց նահանգներում զեմստվօ մտցնելու օրինագծի քննութիւնը։

Շուլգին 2-րդ, Կօվալենկօ 2-րդ, Կաչինսկին, Հայր Իւրաշկևիչը եռանդով պաշտպանում են կառավարական օրինագիծը, ընդգծելով՝ որ պէտք է ուժեղացնել ռուս տարրը արևմտեան նահանգներում ընդդէմ լեհերի ազդեցութեան։

Եաբլօնօվսկին ասում է, որ լեհերի քաղաքական գիտակցութիւնը ներկայ օրինագծով աւելի կը հասունանայ... Հռետորի կարծիքով նախագիծը թղթէ տնակ է, որ կը կործանվի դաժան իրականութեան բաղխումից։ Լեհական ոգին միշտ արթուն կը մնայ և կը պաշտպանէ իր ազգայնական ինքնուրոյնութիւնը (ծափեր ձախից)։

Եֆրեմովը նախագիծը համարում է զեմստվային ինքնավարութեան հակաթէզիս։ Յօգուտ նախագծի բոլոր կուսակցութիւնների ներկայացուցիչները ձայն կը տան միայն այն ժամանակ, երբ համոզված կը լինեն, որ զանազան ուղղումներով կարելի է օրինագիծը վերամշակել։

Շինգարևը քննելով օրինագիծը պետական տեսակէտից, մանրամասնաբար կանգ է առնում մինիստրների խորհրդի նախագահի ճառի վրա, նրա պատճառաբանութիւնները գտնում է սխալ և ոչ անկեղծ. անալիզի ենթարկելով նախագիծը, վնասակար է համարում կուրիաների սիստեմը։ Վերջում հռետորը յիշեցնում է, որ կայ երկու ռուսական պետականութիւն. մէկը՝ 1864 թւի զեմստվօն, փետր. 19-ը, Ալէքսանդր II-ի դատական կանոնադրութիւնները, հոկտ. 17-ի մանիֆէստը, դաւանանքի համբերողութեան և հաւասարութեան հրամանները. հէնց այս պետականութիւնը մենք ճանաչում ենք և ամբողջ հոգով ձգտում ենք նրա գործադրութեան. միւսը—որ հնարաւոր է համարում չը կատարել խոստումները, որ կործանում է Ալէքսանդր II-ի կանոնադրութիւնները, որ մեզ տանում է դէպի Սէվաստոպոլ, Մուկդէն և Ցուսիմա, որ գրգռում է առանձին ազգութիւնները, որ թունաւորում է մի ժողովրդին միւսի դէմ. այդ պետականութիւնը մենք միշտ էլ կը բացասենք. նա նոր Սէվաստոպոլ առաջ կը բերէ. նրա դէմ մենք կը կռւենք մեր հոգու ամբողջ կարողութեամբ (երկար ծափեր ձախից)։

Ընդունվում է հռետորների թիւը սահմանափակել 24-ով։ (Հ. Գ.)

(Կը շարունակվի)

ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

—

Քաղաքային դուման իր երկուշաբթի օրվայ նիստում զբաղվեց մի քանի գլխաւոր հարցերի քննութեամբ։ Քննելով նոր սպանդանոց շինելու հարցը, նա հաստատեց ուպրավայի կազմած նախահաշիւը, որի համաձայն նոր սպանդանոցի շինութեան համար յատկացվում է 900,000 րուբլի վերջին անգամ կատարված 3 միլիոն րուբ. փոխառութեան գումարից և արտօնեց ուպրավային այժմէն իսկ ձեռնարկել նախապատրաստական գործողութիւններին։ Այդպիսով 2—3 տարուց յետոյ Թիֆլիս քաղաքը կունենայ մի նոր սպանդանոց տեխնիկական և առողջապահական բոլոր կատարելագործութիւններով։

Այդ բուռն վիճաբանութեան առարկայ դարձաւ ուպրավայի զեկուցումը Հաւլաբարի պրոգիմնազիայի նոր գումար յատկացնելու 7-րդ և 8-րդ դասարաններ բանալու համար։ Կարծիքները տարբեր էին. մի քանիսն այն կարծիքն էին յայտնում, որ քաղաքային ինքնավարութիւնը աւելի ոյժ պէտք է տայ տարրական կրթութեան, իսկ միջնակարգ ուսման հոգսը պէտք է ծանրանայ կառավարութեան վրա։ Ոմանք գտնում էին, որ Հաւլաբարը, ունենալով 60,000 ժողովուրդ, մեծ կարիք ունի մի միջնակարգ դպրոցի, ուր ուսման վարձը աւելի մատչելի է, քան քաղաքի միւս գիմնազիաներում։ Ի վերջոյ դուման ձայների բազմութեամբ որոշեց յատկացնել 1910/11 և 1911/12 ուս. տարվայ ընթացքում 4500 ր. Հաւլաբարի պրոգիմնազիայի 7-րդ և 8-րդ դասարանների բացման համար, բայց այն պայմանով, որ 1912/13 թւականից ամբողջ ծախքը կառավարութիւնը իր վրա առնէ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

◆ Հարկային տեսչութեան գոյութեան 25-ամեակի առիթով Կովկասի հարկահաւաք տեսուչների խնդրանօք Կովկասի Փոխարքան ֆինանսների մինիստրին ուղարկեց այս հեռագիրը. «Կովկասի շրջանի հարկահաւաք տեսուչները ժողովվելով միասին 25-ամեակի օրը արքունական պալատներում, բաղդաւորված Նորին Կայսերական Մեծութեան ուշադրութիւնից, հեռագիրներով խնդրում են ինձ առ ոտս պաշտելի Միապետի արկանել անսահման հպատակութեան ամենաջերմ զգացմունքները և պատրաստակամութեան հաւատիքը՝ նուիրել իրանց ամբողջ ոյժերը Նորին Մեծութեան և Թանգագին հայրենիքի՝ Ռուսաստանի ծառայութեան համար։ Խնդրում եմ ձերդ բարձր գերազանցութեան հաղորդել այս բոլորի մասին ի հայեցողութիւն Թագաւոր Կայսրի»։ Այժմ ստատս-սեկրէտար Կոկօվցէվը տեղեկացնում է հեռագրով կոմս Վօրօնցով-Դաշկովին, որ Թագաւոր Կայսրը ամենահպատակ զեկուցագրի վրա ամենաողորմածաբար մակագրել հաճեց. «Անկեղծ շնորհակալ եմ հարկահաւաք տեսուչներից»։

◆ Կովկասեան գլխաւոր իշխանութիւնը թոյլատրեց Անդրկովկասի շիա հոգևոր վարչութեան՝ 1) կառուցանել նոր շինութիւն մահմէդական դպրոցի համար Ֆաբրինի նրբափողոցի վրա, նաև վերանորոգել այդտեղ գտնվող մզկիթը. ծախսելով 37,935 ր. 80 կ. Թիֆլիսի շիաների մզկիթի վակուֆային գումարներից և 2) նոր խանութներ կառուցանել Վանքի շրջակայքում ծախսելով նոյն աղբիւրից 21,562 ր. 23 կ.։

◆ Արժանահաւատ աղբիւրներից հաղորդում են, որ մօտիկ ապագայում կայանալու է քննութիւն կովկասեան ճանապարհների հաղորդակցութեան գծի վրա։ Քննիչը լինելու է Ն. Գարինը։

◆ Կովկասեան համալսարանի գլխաւոր կօմիտէտի նախագահը, համաձայն գլխաւոր կօմիտէտի որոշման, դիմեց նամակով Բագւի և Բաթումի քաղաքագլուխներին, խնդրելով դումաներին առաջադրութիւններ անել դրամ յատկացնելու քաղաքային միջոցներից կովկասեան ապագայ համալսարանի համար և ամսական նպաստ այդ կրթական հաստատութեան պահպանութեան համար։

◆ 1911 թ. մայիսին Դրէզդենում տեղի կունենայ առողջապահութեան միջազգային ցուցահանդէս։ Արդէն դիմումներ են եղել, որ Կովկասը նոյնպէս անմասնակից չը մնայ այդ ցուցահանդէսին։

◆ Թիֆլիսի քաղ. Ջրանցքի կառավարիչ ինժեներ Կուրդիանին քաղաքային ինքնավարութիւնը ուղարկեց Բրեանսկի գործարանը քաղ. Ջրանցքի համար պատրաստված լայն խողովակների փորձերին ներկայ լինելու։

◆ Մեզ հաղորդում են, որ մինչև շաբաթ օրը լոյս կը տեսնի և կուղարկվի բաժանորդներին «Գեղարուեստ» պատկերազարդ հանդէսը շքեղ հրատարակութեամբ։

◆ Պետերբուրգի պօլիտեխնիկական ինստիտուտի (յանուն Մեծն Պետրոս կայսրի) Անդրկովկասեան Ուսանողութեան Հայրենակցութեան Վարչութիւնը իր շնորհակալութիւնն է յայտնում բժշկապետ Յ. Գասպարեանին, որը վերոյիշեալ Հայրենակցութեանը նուիրել է մի օրինակ «Մշակ» 1910 թւին։

◆ Բագւի քաղաքապետը թոյլ է տուել Պօլիտսուկին հրատարակել Բագւում մի երգիծաբանական պատկերազարդ օրաթերթ «Бакинскія Стрѣлы» անունով։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

◆ Մայիսի 10-ին, առ. ժ. 10-ին, Անդրկովկասեան երկաթուղիների գծի վրա, անցնող շոգեմեքենայի տակը նետեց իրան մի անյայտ կին, որի գլուխը մեքենան կտրեց։ Անյայտ կինը ըստ երևոյթին ռուս է, 30 տարեկան, հագած ունի չթէ շոր։

◆ Մայիսի 10-ին, Վօրօնցովսկայա փող. № 91 տան դռնապան Երմոլայ Վոլօսկօվը յայտնեց ոստիկանութեան, որ նոյն օրվայ գիշերը նրա քնած ժամանակ չը կողպած բնակարանից գողացել են 104 րուբլի։ Կասկածով ձերբակալված են № 82 տան դռնապան Իոսիֆ Բաչինաշվիլին և № 81 տանը ապրող կօշկակար Նահապետ Խիթարովը։

◆ Մայիսի 10-ին, երեկ. ժ. 9-ի մօտերը Շաֆրանովի տանը, Մանուէլեանի նրբափողոց, տ. № 5, բժիշկ Ֆօն-Իրտելի բնակարանի վառարանից հրդեհ ծագեց, որ հանգցրեց հրդեհաշէջների խումբը։ Վնասները հասնում են 20,000 րուբլու։

◆ Մայիսի 10-ին, երեկ. ժ. $7^1/_2$-ին Թիֆլիսում տեղած անձրևից Պօտօչնի փողոցում լեռնային մասից ջուրը ներս խուժեց և ծածկեց Պետրոս-Մեծի անուան փողոցի № 24 տան ներքին յարկը, որ պատկանում է Նատալիա Նասրշվիլիին, ուր ապրում է գիւղացի Իլիա Ալէքսէևը, որի իրերը փչացրին։ Վնասները բաւական խոշոր են։ Մարդկային զոհեր չը կան։ Ջուրը նկուղից դուրս հանեց հրդեհաշէջների խումբը։ Ջուրը մտաւ նաև նոյն փողոցում Արկադի Ն. Միլօվի տան ներքնայարկը։

◆ Ոստիկանութիւնը և զինւոր պահակները շուրջկալի ժամանակ ձերբակալեցին 2-րդ քաղաքամասում 36, 11-րդ քաղաքամասում 3 անգործ և անանցաթուղթ մարդկանց։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

—

Ա. Կոստանեանի կոնցերտները

Թիֆլիսում է ներկայումս երգիչ Արշակ Կոստանեանը։ Նա Ռուսաստանից եկել էր նախ Բագու, ուր տուել է մի կօնցերտ սիրողների մասնակցութեամբ Գանձակի գաւառի կրթական ջուլհականոցների օգտին։ Կօնցերտը գրաւել էր հանդիսականների մեծ բազմութիւն։ Կոստանեան երգեց օպերաներից կտորներ և ռոմանսներ, որոնց մէջ աչքի էին ընկնում արևելեան մելօդիաները։ Հայերէն երգեց «Լուեց», «Մի լար, բլբուլ», «Սիրուն գարուն» և Մայիլեանցի յօրինած մի դուէտը, նոյնպէս յայտնի «Կռունկը»։

Բագուից Կոստանեանը ուղևորվեց Երևան, ուր նա տուեց մայիսի 8-ին մի կօնցերտ կլուբի դահլիճում։ Կօնցերտը ունեցաւ մեծ աջողութիւն և եղան առաջարկութիւններ, որ երգիչը մնայ այնտեղ դարձեալ մի կօնցերտ տալու, բայց նա շտապեց վերադառնալ։

Որքան տեղեկացանք, Կոստանեանը մտադիր է այս ամառ անցկացնել Անդրկովկասի և Հիւսիսային Կովկասի շրջաններում։

Ցանկալի կը լինէր լսել Կոստանեանցին և Թիֆլիսում։

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

—

«Գարուն» գրական-գեղարուեստական ալմանախ, գիրք I, Մոսկվա, 1910 թ., գինն է 1 րուբլի։

«Գարուն» ալմանախը լոյս է տեսել գարնան։

Եւ մենք բարեմաղթում ենք նրան, որ նա գարնանային եռանդով շարունակի իր սկսած գործը, տալով յաջորդ գրքերը։

Ալմանախի ներկայ գիրքը կարդացվում է հեշտութեամբ։

Գրական հատուածները մեծ մասամբ փոքր են և չեն յոգնեցնում ընթերցողին։

Բովանդակութիւնը կազմում են մի կողմից պատկերներ, պատմուածքներ ու խոհերգածութիւններ, միւս կողմից չափածոյ բանաստեղծութիւններ։

Պատկերների և պատմուածքների ընդհանուր բնաւորութիւնը յոռետեսական է, բանաստեղծութիւններինը համեմատաբար աւելի մեղմ և անմեղ։

Բացի մի պատմուածքից բոլորի մէջ նկարագրված են տանջանք, սարսափներ, մահ, սպանութիւն, կոտորած, աւերումն։

Ոչ գարնանային եղանակներ և դայլայլիկներ։

Արդեօք պատահական է այդ զուգադիպութիւնը բոլոր հատուածների մէջ թէ՞ նա արձագանք է ընդհանուր ազդեցութիւնների և արդիւնք է միջավայրի թելադրութիւնների։

Երկու հանգամանքներն էլ դեր կատարել են։ Բայց, անշուշտ, միջավայրը և ժամանակակից տրամադրութիւնները լաւատեսական հիացումներ չէին կարող թելադրել հեղինակներին, ուստի և աւելի գերակշռող ազդեցութիւն են գործել գրիչների վրա։

Գիրքը սկսվում է Ահարոնեանի «Հայրը» պատկերով։ Դա զգացմունքով գրված մի փոքր աշխատութիւն է, որը շօշափում է թէև շատ հասարակ, բայց կենսական գծեր դատապարտեալների աշխարհից։ Պատկերի վերջը այնքան չէ աջողվել հեղինակին։

Քիփշիձեանի «Աղունակ-քարը», Սուրէնի «Արիւնոտ հովիտը» և Պետրոսեանի «Համուրջը» չափազանց ծանրաբեռնված են բառերով, վսեմ նախադասութիւններով, որոնք գեղեցիկ են և պատկերաւոր, բայց ոչ դիւրամատչելի ըմբռնողութեան և գեղարուեստական հաճոյքի համար։

Դիմիրչեանի «Զուլթակ և Սրինգը» կարդացվում է հետաքրքրութեամբ և առհասարակ լաւ է, բայց առաջին մասում փոքր ինչ թոյլ է մշակված։

Փափազեանի «Ծովափին» գրուածքը կրում է ժամանակակցութեան բոլոր գծերը և պատկերացնում է մի քանի շերտեր արդի կեանքից և տրամադրութիւններից։ Նա կարդացվում է հետաքրքրութեամբ, բայց տեղ-տեղ ձգձգված է և ունի աւելորդ կտորներ, որոնք ամենայն ապահովութեամբ կարող էին սղմվել, նպաստելով գրուածքի բարելաւութեան։

Միքայէլեանի «Էրֆուրտի ծրագիրը» և «Նահանջ» պատմուածքները վկայում են, որ հեղինակը ունի պատմելու ընդունակութիւն, թէև ոչ, հոգեբանական շահագրգռութեան հետամտութիւն։ Եթէ նա կարողանար մտցնել և խորութիւն ու ներքին կրակ իր գրուածքների մէջ, կը տար գեղեցիկ երկասիրութիւններ։

Շանթը զետեղել է «Ճամբուն վրա» պիէսը, որ խաղացվել է Կովկասի բեմերում։

Գալով բանաստեղծութիւններին, պէտք է ասենք, որ առաջին տաղաւորը՝ Սիրունիի «Որդուն» բանաստեղծութիւնը ոչ միայն կրկնում է պատկերների և պատմուածքների մռայլ գծերը, այլ և պնդում է, որ ոճիրը ժառանգական է և նա անխուսափելի մի պատուհաս է։

Այդպէս չեն միւս ոտանաւորները: Նրանց մէջ երգված են թէ սէրը, վարդը, կոյսը, գինին և թէ վիշտն ու հոգսը, բայց ոչ յուսահատական շեշտով:

Այդ բաժնում մասնակցել են Ա. Ծատուրեան, որը տուել է «Ալիք» և «Կարմիր օ-ճերից» գեղեցիկ ոտանաւորները, Ա. Իսահակեան, որի «Երազիս տեսայ» ոտանաւորը կրում է ժողովրդական գրուածքի դրոշմ, Յակոբեան, որի «Ես այն եմ սիրում» ոտանաւորը կեանքի տարրեր է որոնում, Բաղէն՝ որ «Արևելքի մրմունջներով» երգում է արևելցու հաճոյքները, Կուրղինեան, որի «Բանւորուհին» ներկայացնում է մի գիծ աշխատաւորական տրամադրութիւններից, Տիգրանեան, Նազարեան, Պարսամեան:

Մենք առաջին անգամ ենք կարդում Վ. Տէրեանի ոտանաւորները: Նրանք դեռ չեն իւրացրել տեխնիկական կերտուածքի և յղկման բոլոր բարեմասնութիւնները, բայց արտայայտում են իրանց մէջ թարմութիւն և համակրելի տպաւորութիւն են թողնում իրանց կոչով դէպի ապագայ լաւը: Նրանք պարունակում են յոյս. Նրանք թերադրում են արթնութիւն և աշխատանք:

Ալմանախը ընդհանրապէս թողնում է նպաստաւոր տպաւորութիւն:

Ա. Քալանթար

—

Պրոֆ. Կարէեվ. «Գաղափարների, հաստատութիւնների և անձնաւորութեան դերը պատմութեան մէջ». Թարգմ. Ա. Գասպարեանի, խմբ. Ս. Տիգրանեանի, Վաղարշապատ, 1910 թ.:

Ռուս յայտնի հասարակագէտ պրոֆ. Կարէեվ շատ անգամ կանգ է առել իր աշխատութիւնների մէջ այն սկզբունքների և գործօնների վրա, որոնք ազդում են մարդկային պատմութեան վրա:

Անշուշտ, մարդկութիւնը կազմված լինելով անհատներից՝ առաջ է գնում անձնաւորութիւնների գործունէութեամբ, բայց առանձին անհատների և հաւաքական գործօնների դերը ամեն տեղ և ամեն դէպքում միատեսակ չէ եղել: Անհատը ազդել է իր շրջապատի վրա և միևնոյն ժամանակը միջավայրը, ընդհանուր տրամադրութիւնները ազդել են առանձին անհատների վրա:

Այդ ազդեցութիւնների սահմանագծերը որոշելը և նրանց բնաւորութիւնը պարզելը կազմում է ներկայ աշխատութեան էութիւնը:

Ա. Ք.

ՆՈՐ ՍՏԱՑՎԱԾ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

Մենք ստացանք հետևեալ նորագոյն հրատարակութիւնները. 1) «Գարուն» գր.-գեղարուեստական ալմանախի Ա. գիրքը, Մոսկվա, 1910 թ., էջ 220, գ. 1 ր.: 2) Պրոֆ. Ն. Կարէեվի՝ «Գաղափարների, հաստատութիւնների և անձնաւորութեան դերը պատմութեան մէջ», Թարգմ. Աշոտ Գասպարեանի, խմբագրութեամբ Ս. Տիգրանեանի, Վաղարշապատ, 1910 թ., էջ 55, գ. 20 կ.: 3) Ա. Աթանասեանի «Հողի պարարտացումը» (գիւղատնտեսի գրոյցներ, Ա. գրոյց), Թիֆլիս, 1910 թ., էջ 32, գ. 15 կ.: 4) Աշէրօնի «Գիւղատնտեսական հրատապ հարցեր», Թիֆլիս, 1910 թ., էջ 110, գ. 20 կ.: 5) Յովհ. ա.-ք. Մարտիրոսեանի «Հայոց եկեղեցու համառօտ պատմութեան դասագիրք» (պատկերազարդ), Թիֆլիս, 1910 թ., էջ 104, գ. 50 կ.: 6) Սիօն վ. Տէր-Մանուէլեանի «Եղիշէ Կուրմանժ», Ախալցխա, 1910 թ., էջ 42, գ. 40 կ.: 7) «Լումայ» ամսագրի № 4-ը (ապրիլ):

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Ապրիլի 1-ին Ադանայի սոսկալի ջարդի տարեդարձն էր: Այդ եղերական տարեդարձի առիթով Կ. Պոլսի և Ամերիկայի հայ թերթերը ամբողջ յօդուածներ են նուիրել և դառնութեամբ ու կսկիծով յիշելով պատմութեան մէջ անօրինակ այդ կոտորածը՝ արդարացի զայրոյթ են յայտնում օսմանեան պարլամենտի այն հայ պատգամաւորների դէմ, որոնք իրանց կուսակցական գձուձ շահերի համար այդ սոսկալի կոտորածի հարցը չը յարուցին պարլամենտում և թշուառ զոհերի դատը զոհեցին ի հաճոյս երիտասարդ Թիւրքերի:

«Ազգ» շաբաթաթերթի մէջ յայտնի հայ բանասէր դոկտոր Թիրեաքեան խան մի մեծ յօդուած է գրել, ուր ասում է.

Կիլիկեան տարեդարձին առթիւ, չեմ գիտեր ինչ գրելու, ինչ ըսելու է: Դէպքն այնքան ահաւոր, ժամանակը սակայն այնքան փափուկ և կացութիւնն այնքան բարդ կնճռոտ է՝ որ մարդ կը վարանի արդարև բան մը ըսել համարձակելու:

Նորէն լալկան քնարը ձեռք առնենք և լանք ողբանք:

Ասով մեր սովորական դերին մէջ կը գտնուինք, այո, բայց օգուտն ինչ: Ե՞րբ հեծուկոծը չարիք մը դարմաներ է բացի արհամարհական արգահատանք հրաւիրելէ:

Ահա տարի մըն է ընդհանուր արարատ աշխարհ սգացեալ կուլայ ու կողբայ. ինչ արդիւնք քաղուեցաւ.—ոչինչ, և ոչ իսկ նշանակելի կարեկցութիւն մը կրցանք արթնցնել մեր շուրջը: Ուրեմն փոխանակ այս լաց ու կոծերուն, աւելի լաւ չէ՞նք ըներ մենք մեր մէջ ամփոփուելով և չարեաց պատճառը փնտռելով, թէ ուսկից և ինչ դժբաղդ պարագաներէ ծնունդ կառնեն այս աղէտները, որոնց

կարծես ճակատագրեալ է հայը պարբերաբար նշաւակ ըլլալ: Քանզի Կիլիկիոյ դէպքը իր սեռին մէջ եզական չէ, 96-ի եղերական թուականն ալ տեսանք անկէ առաջ, և աւելի առաջները աւելի ուրիշ արիւնոտ թուականներ կան արձանագրուած հայ տարեգրութեանց մէջ:

Ի՞նչ է այս սև, այս անիծակուռ բաղդը, որ հայուն միայն բաժին եղած է և կը մշտնջենաւորի դարուց ի դարս: Կարելի չէ՞ շրջել այս գիրը, եթէ գիր մը կայ գրուած ի վերուստ կամ ի ներքուստ: Ի՞նչ հնարք, ի՞նչ միջոց, ի՞նչ դարման կարելի է մտածել, որ գոնէ այսուհետև չկրկնուին սոսկալի տեսարանները և մենք ալ ազատ արև մը վայելենք երկինքի տակ: Մենք մեզմէ, մեր բարի կամեցողութենէն և մեր ձեռնհասութենէ՞ն սպասելու ենք այս երջանիկ ելքը թէ՞ մեզ շրջապատող միջավայրէն և մեզմէ անկախ պարագաներու բերմունքէն:

Իբրև դարման յարգելի յօդուածագիրն այն եզրակացութեան է գալիս, որ փոխանակ յոյսը դնելու ուրիշների վրա՝ պէտք է փոխել մեր կրթութեան որակը և եղանակը և կրթութիւնից աւելի դաստիարակութեան պէտք է տալ ամենամեծ ոյժը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ՊԱՐԼԱՄԵՆՏԸ

—

Ընտրութիւնները համարեա թէ վերջացել են, այնպէս որ կարող ենք մի քանի խօսք ասել նոր պարլամենտի մասին, բնորոշելով նրա քաղաքական պատկերը և այն օրէնսգործութիւնը, որին նա կը հետևի՝ աչքի առաջ ունենալով նրա ներկայ կազմը:

Հին պարլամէնտը կազմված էր հետևեալ կերպով. ռէակցիօնէրներ՝ 80 ներկայացուցիչ, ազգայնականներ՝ 16, առաջադիմականներ՝ 60, ձախակողմեան հանրապետականներ՝ 82, արմատ. և արմատ. սօցիալիստներ՝ 269, անկախ սօցիալիստներ՝ 29, միացեալ սօցիալիստներ՝ 55:

Նոր պարլամենտը կազմակերպված է (բացակայում են դեռ վեց ընտրութիւն). ռէակցիօնէրներ՝ 71, ազգայնականներ՝ 17, առաջադիմականներ՝ 59, ձախակող. հանրապետականներ՝ 93, արմատ. և արմատական սօցիալիստներ՝ 248, անկախ սօցիալիստներ՝ 29, միացեալ սօցիալիստներ՝ 74:

Ինչպէս ընթերցողները տեսնում են, պարլամենտի քաղաքական-կուսակցական պատկերը շատ է փոխվել. ռէակցիօնէրները կորցրել են 9 տեղ, ազգայնականները գրաւել են 1 տեղ աւել, առաջադիմականները կորցրել են 1 տեղ, ձախակողմեան հանրապետականները գրաւել են 11 տեղ, արմատական և արմատական սօցիալիստները կորցրել են 21 տեղ, միացեալ սօցիալիստները գրաւել են 19 տեղ աւելի, անկախ սօցիալիստները մնում են նոյնը:

Ռէակցիօնէրների կորուստը առանձին ուշադրութեան արժանի չէ, որովհետև դա բնական է և ուրիշ կերպ էլ ենթադրել չէր կարելի: Ֆրանսիան այսուհետև հազիւ թէ յետ գլորվի ռէակցիայի գիրկը. ռէակցիան ընդմիշտ մատնված է կորստի: Ուշագրաւ է միացեալ կուսակցութիւնների քաղաքական զուգաւորումները: Թողնելով ազգայնականներին և առաջադիմականներին, կանգնենք ձախակողմեան-հանրապետականների վրա. այս կուսակցութիւնը գրաւել է 11 տեղ. դա մենք վերագրում ենք նրա անդուլ և անտատան գործունէութեանը հին պարլամենտում: Մինչդեռ արմատականները և և արմատ. սօցիալիստները՝ միացած ուրիշ կուսակցութիւնների հետ՝ վերջին տարվայ օրէնսգործութեան ընթացքում անվճռական էին և տատանվում էին այս կամ այն հարցի լուծման վերաբերմամբ. ձախակողմեան հանրապետականները վճռական քայլերով դիմում էին դէպի ժողովրդի պահանջները:

Արմատականները և արմատական սօցիալիստները, ֆրանսիական քաղաքական այս խայտաբղէտ հօսանքը կորցրել է 21 տեղ. պատճառը շատ պարզ է. ոչ մի քաղաքական կուսակցութիւն ֆրանսիական պարլամենտում այնքան տատանվող, այնքան անվճռական չէ եղել, ինչպիսին եղել է վերջին չորս տարվայ ընթացքում սօցիալիստ արմատական կուսակցութիւնը. սրան աւելացրէք նաև այն մի շարք հասարակական-ամբոխային յուզմունքները, որոնք տեղի ունեցան Կլէմանսօյի՝ առաջին մինիստրի օրերով: Այդ կուսակցութեան մի ուրիշ մինուսն էլ եղաւ ընտրութիւնների նախօրեակին խոստացած ընտրողական ռէֆօրմից փախչելը: Անկախ սօցիալիստները մնում են նոյնը, սակայն նրանց սպառնում է նոյնը, ինչ որ և արմատ. սօցիալիստական կուսակցութեանը, այն է՝ կամ ձուլվել ձախակողմեան հանրապետականների հետ, կամ իսպառ չքանալ քաղաքական ասպարէզից:

Մեծ յաղթանակով են դուրս եկել միացեալ սօցիալիստները. Ժօրէսը խնդում է, տեսնելով իր առաջ թափված դափնիները, և վայ արմատականներին և ձախակողմեան հանրապետականներին. վտանգը քանի գնում՝ մեծանում է:

Ինչ կը լինի նոր պարլամենտի օրէնսգործութիւնը—դա կախված է քաղաքական կուսակցութիւնների զուգաւորումներից. կարծում ենք, որ ձախակողմեան հանրապետականները և արմատ. սօցիալիստները միանալով կը կազմեն պարլամենտական մեծամասնութիւն և այդպիսով կը ստեղծվի խաղաղ օրէնսգործութիւն. եթէ այս այսպէս չը լինի, ֆրանսիական կառավարութեան դրութիւնը բաւականին դժուար կը լինի:

Յովս. Տէր-Վարդանեան

Հ.ԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

10 մայիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց իր հովանաւորութեան տակ առնել 1911 թ. Պետերբուրգում կայանալիք նկարիչների համառուսական համագումարը:

Ստատս-սեկրէտար Երմօլօվի նախագահութեամբ կայացաւ հիմնադիր ժողով համառուսական գիւղատնտեսական պալատի կանոնադրութեան նախագիծը քննելու համար: Ժողովը սկզբունքով անհրաժեշտ գըտաւ այդօրինակ պալատի հաստատումը Ռուսաստանում և առանձին մասնաժողով ընտրեց կանոնադրութեան վերջնական մշակման համար:

ՌՕՍՏՕՎ Դ/վ.: Հակահրէական անկարգութիւնների գործի առիթով նահանգական դատարանը 5 հոգու դատապարտեց մի տարով բանտարկութեան, 13 հոգու—2 տարով և 8 ամսով, 18 հոգու արդարացրեց:

ՊԱՐԻԶ: Վերին Լուարի, Մարնի, Տարնի զանազան տեղերից տեղեկութիւններ են հասնում կայծակների և հեղեղների մասին: Տարն նահանգում փլվել են 5 տուն, զոհվել է մի մարդ: Վերին Սավօյում ցանքերը փչացել են, զոհվել են շատ անասուններ, խեղդվել են 5 հոգի:

ԲԵՐԼԻՆ: Օդագնաց Ցրէլը Ֆարմանի գործիքով Իօհաննիստալից թռիչք կատարեց դէպի Բերլին և վերադարձաւ, անցնելով Ցաղթութեան արձանի մօտով, Ունտէր-դէն-Լինդէնի, պալատի վրայով, Շպրէի կողքով: Իօհաննիստալում կատարեց 2 շըրջան, բարձրացաւ 400—500 մետր բարձրութիւն: Թռիչքը շարունակվեց 37 րոպէ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Բացվեց Ուրալի հանքարդիւնաբերողների 15-րդ համագումարը:

Երկրագործութեան դեպարտամենտը գիւղական ժողովրդին դպրոցից դուրս գիւղատնտեսական գիտելիքներ սովորեցնելու համար առաջիկայ 1911 թ. նախահաշւի մէջ մտցրել է մի միլիօն ռուբլի:

ՀԷԼՍԻՆԳՖՕՐՍ: Ֆէննօլի Հիւսիսային Ակցիօնէրական բանկի դիրէկտօրը ձերբակալված է 120,000 մարկի դեղձման առիթով:

Նիւլանդիայի նահանգապետ Ալֆտանը հրաժարական տուեց:

Մայիսի 1-ին 1910 թ. խաղացված III փոխառութեան խաղարկու տոմսերի տիրաժը:

№№ Սէրիաների	№№ Տոմսերի	Տոմսի շահումը	№№ Սէրիաների	№№ Տոմսերի	Տոմսի շահումը
30	3	500	7877	43	500
31	22	500	7905	12	500
57	16	500	7958	1	500
96	9	500	8007	19	500
111	26	500	8007	29	500
171	28	500	8129	8	1000
176	27	500	8246	20	500
251	35	5000	8286	46	500
237	24	500	8443	18	500
280	28	500	8553	40	500
291	5	5000	8600	28	5000
323	44	500	8616	44	500
349	43	500	8749	44	500
416	25	500	8769	40	500
494	32	500	8800	15	500
566	1	500	8800	32	500
606	18	500	8802	16	500
629	44	500	8937	28	500
657	14	500	8975	16	500
676	45	500	9042	30	500
689	20	500	9072	33	500
687	40	500	9164	3	500
918	22	40,000	9167	36	5000
966	42	500	9211	42	500
1095	47	500	9235	38	500
1118	11	500	9296	20	500
1119	11	500	9436	4	500
1130	46	500	9487	33	500
1236	49	500	9525	32	500
1284	40	500	9613	10	500
1290	1	500	9622	48	500
1301	6	500	9812	42	500
1306	23	500	9913	6	500
1343	20	500	9935	43	1000
1364	2	500	9959	42	500
1477	40	500	9979	31	500
1571	23	500	10010	46	500
1588	1	500	10026	44	500
1765	27	500	10035	48	500
1916	5	500	10080	6	500
1944	15	500	10084	43	500
2027	46	500	10378	18	500
2076	31	500	10416	13	500
2082	3	500	10451	13	500
2141	13	500	10487	13	500
2409	11	500	10520	46	500
2410	9	500	10704	47	500
2424	49	1000	10787	38	500
2426	17	500	10855	26	500
2548	32	500	11110	3	500
2553	14	1000	11144	47	500
2681	46	25,000	11161	35	500
2790	44	500	11164	7	500
2834	47	500	11188	6	500
2859	25	500	11210	3	500
2908	31	500	11289	17	500
2920	41	500	11314	49	500
2967	13	500	11336	3	500
3012	34	500	11360	37	500
3035	43	500	11390	44	1000
3047	47	500	11438	27	500
3108	41	1000	11443	43	500
3173	19	1000	11489	38	500
3198	36	500	11492	15	8000
3201	32	500	11552	11	1000
3215	4	500	13634	40	500
3272	30	500	11640	42	500
3290	41	1000	11709	4	500
3325	47	500	11732	10	500
3332	29	500	12002	25	500
3338	5	500	12028	20	500
3349	45	1000	12060	35	500
3501	29	500	12061	12	500
3707	21	500	12167	40	500
3747	15	500	12196	32	500
3786	24	500	12208	38	500
3790	14	500	12246	46	1000
3846	31	500	12257	14	500
3850	29	500	12264	2	500
4067	47	500	12288	1	1000
4126	24	500	12367	31	500
4205	31	500	12459	28	500
4250	3	500	12529	26	500
4265	37	500	12546	20	500
4307	8	500	12559	16	500
4310	2	500	12560	39	500
4329	35	1000	12611	16	500
4338	18	500	12748	16	5000
4596	21	500	12759	14	500
4723	47	1000	12818	28	500
4783	32	500	12903	27	75,000
4842	2	500	12974	43	500
4936	29	500	13048	30	500
4994	12	500	13035	35	10,000
4994	35	500	13257	12	500
5077	44	500	13259	19	500
5091	38	500	13298	29	500
5127	15	500	13306	50	500
5144	8	500	13337	40	500
5145	26	500	13419	38	500
5165	13	8000	13477	44	200,000
5189	4	500	13507	1	500
5210	18	1000	13632	19	500
5267	28	500	13704	21	500
5367	27	500	13754	32	500
5401	13	10,000	13759	32	1000
5405	24	500	13819	19	500
5515	43	500	13875	32	500
5551	17	500	13909	20	500
5664	14	500	13925	46	1000
5712	48	500	13953	31	500
5718	42	500	13979	10	500
5781	1	500	14057	25	500
5851	42	5000	14192	5	500
5885	13	500	14235	16	500
5941	17	500	14242	9	500
5975	40	500	14292	13	8000
6051	21	500	14438	8	8000
6066	44	500	14538	10	8000
6175	12	500	14565	27	500
6186	3	1000	14609	4	500
6294	48	500	14621	24	500
6406	50	500	14681	20	500
6422	34	500	14708	13	550
6474	12	500	14719	27	500
6694	39	500	14739	26	500
6695	17	500	14757	43	500
6695	31	500	14852	11	500
6790	5	500	14876	17	5000
6847	30	500	14884	30	500
6857	10	500	14901	35	500
6867	40	500	14920	31	500
6934	8	500	14954	36	5000
6940	33	500	15087	33	500
7069	27	500	15213	44	500
7072	33	500	15223	47	500
7172	2	500	15250	28	500
7180	49	500	15264	14	500
7210	1	10,000	15284	22	500
7250	19	500	15385	20	500
7275	11	500	15540	35	500
7419	35	500	15544	8	500
7435	9	500	15702	35	500
7458	19	500	15718	9	500
7465	33	1000	15729	4	500
7492	21	8000	15735	25	500
7531	39	500	15868	22	500
7617	30	500	15769	6	500
7742	32	1000	15904	5	500
			15971	37	500

Հանված տոմսեր

№ սէրիայի	№ սէրիայի	№ սէրիայի	№ սէրիայի	№ սէրիայի	№ սէրիայի
0017	3179	5620	7867	10880	13470
0024	3342	5661	7899	10911	13478
0227	3462	5664	7921	11022	13501
0237	3594	5669	7943	11285	13507
0279	3732	5694	7945	11400	13508
0397	3808	5701	7084	11554	13529
0466	3865	5858	7987	11567	13547
0506	3964	5899	8068	11595	13616
0760	3999	5910	8141	11762	13647
0978	4039	5934	8255	11880	13740
0982	4280	5982	8390	12004	13750
1104	4281	6074	8478	12069	13870
1160	4284	6099	8520	12107	13982
1246	4341	6213	8534	12189	14311
1449	4343	6285	8554	12428	14329
1484	4352	6481	8732	12469	14395
1918	4379	6598	8793	12507	14450
1929	4400	6644	9007	12533	14475
1986	4493	6684	9142	12594	14515
2121	4616	6745	9202	12621	14579
2186	4664	6893	9355	12714	14726
2414	4707	6940	9408	12721	14903
2470	4778	7144	9637	12761	14943
2473	4804	7152	9764	12916	15065
2484	4927	7248	9801	13017	15076
2553	4995	7323	9814	13060	15177
2614	5045	7401	10041	13080	15253
2837	5063	7429	10123	13206	15376
2857	5104	7569	10248	13228	15630
2884	5107	7715	10362	13339	15759
2960	5145	7744	10410	13373	15769
3017	5180	7771	10467	13380	15805
3018	5235	7831	10600	13402	15806
3022	5241	7845	10602	13424	15808
3166	5614	7853	10614	13435	15810

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Տ Ո Ւ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ԹԻՖԼԻՍԻ ՃԻՒՂԸ

Արժէքղթերի կուրսերը

11 մայիսի

I կ. ներք. փոխ. խ. տոմս.	451 ր.	— կ.
II » » »	342 ր.	50 կ.
III Ազնուակ. բանկ. »	317 ր.	50 կ.
4% Պետական ռէնտա	92 ր.	— կ.
5% Պետ. Ազնու. բանկ գր. թ.	100 ր.	25 կ.
4½% » » »	95 ր.	50 կ.
4% » » »	89 ր.	75 կ.
3½% » » »	86 ր.	25 կ.
5% Գիւղ. հող. բան. վկ.	100 ր.	37½ կ.
4½% » » »	95 ր.	50 կ.
4% » » »	89 ր.	75 կ.
5% Ներքին փոխառ. 1905 թ.		
I հրատ.	104 ր.	37½ կ.
5% » II հրատ.	104 ր.	37½ կ.
5% Արտաք. » 1906 »	104 ր.	25 կ.
5% » » 1908 »	104 ր.	50 կ.

Օտարերկրեայ դրամների կուրսը

Լոնդոն 10 ֆ. ստեր.	94 ր.	93 կ.
Բերլին 100 մարկ	46 ր.	30 կ.
Պարիզ 100 ֆրանկ	37 ր.	60 կ.
Թաւրիզ 100 դրան	19 ր.	— կ.
Կ. Պոլիս 1 լիրա	8 ր.	68 կ.

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառնային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

—

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ մարդատար № 12 գնացքը՝ 2 ժ. 38 ր. ցերեկ., Գանձակ է հասնում 9 ժ. 9 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 20 ր գիշերվայ, Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 16 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 8 ժ. 1 ր. առաւօտ., Բագու՝ 8 ժ. 48 ր. առաւ.: Արագ № 2 գնացքը՝ 8 ժ. 15 ր. առաւ., Գանձակ է հասնում 1 ժ. 28 ր. ցեր., Եւլախ՝ 3 ժ. 6 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 7 ժ. 15 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 10 ժ. 8 ր. գիշ., Բագու՝ 10 ժ. 53 ր. գիշ.: Պոստատար № 4 գնացքը՝ 10 ժ. 4 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 4 ժ. 18 ր. գիշ., Եւլախ՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 23 ր. առաւ., Բալաջարի՝ 3 ժ. 13 ր. ցեր., Բագու՝ 4 ժ. 45 ր. ցեր.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պոստատար № 74/75 12 ժ. 22 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 11 ժ. 21 ր. առ., Էջմիածին կայար.՝ 4 ժ. 49 ր. ցեր., Նախիջևան՝ 10 ժ. 51 ր. գիշ., Ջուլֆա՝ 12 ժ. 29 ր. գիշ.: Ապրանքատար-մարդատար՝ 4 ժ. 15 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 3 ժ. 10 ր. գիշ., Էջմիածին՝ 8 ժ. 38 ր. առաւօտեան, Երևան՝ 10 ժ. 9 ր. առ.. և արտանից դէպի այլևս չէ գնում:

ԲԱԹՈՒՄ՝ մարդատար № 5՝ 7 ժ. 31 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 11 ժ. 45 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 30 ր. առաւ.: Պոստատար № 3՝ 12 ժ. 24 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 5 ժ. 47 ր. երեկ., Բաթում՝ 3 ժ. 25 ր. գիշ.: Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 2 ժ. 39 ր. գիշ., Բաթում՝ 10 ժ. 49 ր. առաւօտեան:

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № 7/8 8 ժ. 28 ր. առ., Միխայլօվօ է հասնում 12 ժ. 42 ր. ցեր., Բորժոմ՝ 2 ժ. 3 ր. ցեր.: Մարդատար № 9/10 3 ժ. 36 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 7 ժ. 56 ր. երեկ., Բորժոմ՝ 9 ժ. 13 ր. գիշերվայ.

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ պոստատար № 3՝ 12 ժ. 24 ր. ցեր.: Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ.: Մարդատար № 11՝ 6 ժ. 58 ր. առ. (այս գնացքը Բաթում չէ գնում):

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ արագ № 2 գնացքը՝ 7 ժ. 25 ր. առաւ.: Պոստատար № 4՝ 9 ժ. 4 ր. երեկ.: Մարդատար № 6՝ 11 ժ. 4 ր. առ. (այս գնացքը Բագու չէ գնում):

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պոստատար № 72/73՝ 6 ժ. 8 ր. առաւ.: Մարդատար-ապրանքատար՝ 6 ժ. 33 ր. երեկոյեան:

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ մարդատար № 9/10 8 ժ. 8 ր. երեկ.: Մարդատար № 7/8 6 ժ. 28 ր. առաւ.:

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.:

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային:

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.:

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.

Ա. Մ. ՓՈՒԼԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ԶԻԼԲԵՐՇԱՑ—12½—1½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1½—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Մ. Ֆ. ԲՕՂԴԱՆՕՎԱ—9½—1 ժ., պլօմբներ և արհեստական ատամներ:

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ԶԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:

Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ Մ. Ֆ. ԲՕՂԴԱՆՕՎԱ—6—7 ժ.:

Վճարը 50 կ.: Չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

103. 0—49

Типографія „Экономія" Большая Ванская № 3.